

De Probatis|| Sanctorvm|| Historiis

Partim|| Ex Tomis Aloysii Lipoma-||ni, Doctissimi Episcopi, Partim Etiam||
Ex Egregiis Manuscriptis Codicibvs, Qvarvm permultæ antehàc nunquàm
in lucem prodière

Complectens Sanctos Mensivm|| Maii Et Ivnii

Surius, Laurentius

Coloniae Agrippinae, 1576-

VD16 S 10258 - 10263

De S. Antonino archiepiscopo Florentino.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77393](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77393)

VITA S. ANTONINI ARCHIEPISCOPI FLO-
RENTINI, AVTHORE F. VINCENTIO MAINARDO
Geminiensi, Procuratore Ordinis Prædicatorum.

2 Maij.

Patria & pa-
res S. An-
tonini.Virtutes ad
huc pueri.F. Iohannes
DominicusPetit admit-
ti Antonini
puer in sode-
litatem Do-
minicano-
rum.Nota me-
moriam
tenacitatē.

ANTONIVS siue Antoninus (ita enim, quod statura pu-
fillus esset, vocabatur) Florentiæ honestis parentibus Nico-
lao & Thomasia natus est, anno salutis millesimo trecent-
tesimo & octogesimo nono, Urbano VI. Pontifice, Vuen-
ceslao Cæsare. Nicolaus pater, vir probatis moribus, Ta-
bellionatus collegio, quod in vrbe Florentina non con-
tendendo loco habetur, quater præfuit. Vt primum infan-
tiam excessit, visus est longè plus sapere, quàm puerilis ætas
pateretur. Nam ludos fugere, garrulitates odisse, excursus
vitare: contra, serijs incumbere, taciturnitatem amare, se
ad se colligere solèbat. Inprimis serò templa ac religiosas
ædes frequentans, ad sanctas conciones cor aequè vt aures ar-
rigebat, rãtus adhuc puer in orationibus, vt diuertens quotidiè ad angeli Michaëlis templum, cogno-
mento Ad Hortum, atque ad crucifixi imaginem procumbens, totius penè ciuitatis ora in se con-
uerterit, quod tam diu ac tam calenter in orationis studio persisteret. Si primum sup-
plicationes per urbem haberentur, Prædicatores ponè sequebatur: quos iam tum vide-
batur præ cæteris amare. Annos natum quindecim cupidus incescit Christi se iugo in-
ter Prædicatores addicendi, sacris allec-
tum concionibus integerrimi viri ac planè docti
Ioandominici Florentini ex eodem ordine: cuius laudum præconium longè est hu-
berius, quàm vt nunc carptim exprimitur.

Is enim ille est, qui primus collapsas vitæ regularis obseruationes, quæ absumptis
patribus in vasto illo infanda luis incendio ac pestilentissima contagione, qua sub an-
num salutis millesimum trecentesium & quadragesimum octauum contigit, pror-
sus conciderant, in aliquam spem ac lucem dicendo & agendo reuocauit: tanti à Gre-
gorio duodecimo habitus, vt Rhagusinam illi primùm ecclesiam crediderit: inde eti-
am in Cardinalium numerum cooptauerit: mox apud Constantiam, (vbi de tollendo
schismate, quod tres Pontifices ducere videbantur, totius Ecclesiæ & Christianorum
principum consensu agebatur) egregiam laudem reportauit, dum summoperè con-
tendit, vt Gregorius, cuius ille partes tuebatur, Pontificatui cederet: tandem à Martí-
no quinto, qui depositis vel cedentibus cæteris, summa orbis consensione Pontifex in
ea synodo declaratus fuerat, ad conuellendam Boëmorum hæresim, quæ tunc serpere
incipiebat, legatus in Pannoniam missus, Budæ diem obiit. Ad hunc Antoninus (ita
enim deinceps appellabitur) ad radices Fesulanæ ciuitatis, quæ iam funditus interiit,
coenobium diui Dominici à fundamentis excitantem profectus est, vt in contuberni-
um fratrum, diuinum quiddam iam spirans, admitteretur. Sed Ioandominicus quan-
quàm adolescentis indolem, acutumque ac viuax ingenium perspexisset: teneram ta-
men ætatulam causatus, præsertim eum gracili esset corpusculo, & magis neruis & ossi-
bus, quàm carne suffulto, iubet expectare, dum adolesceret, & regularibus institutis,
quæ supra ætatem illam videbantur esse, sufficere valeret.

Fando autem, vt fit, num literarum studijs operam daret, & quam illa essent, cum
ex eo quæreret, audiretque Pontificis sanctionibus, quas in volumen digestas, Decretum
vocitant, maxime delectari: Heus, inquit, fili, reuertere nunc ad paternos lares, mox
inter nostros admittendus, cum Decretum totum ita excusseris, vt placè videaris imbi-
bisse. Putauit enim se pater pueri petentis vehementiam tantisper temperasse, quod
non tam propè tot canonum posset immensitatem & volumina deorsum. Sed pue-
rilis ardor, Ioandominici cogitatus si non elusit, superauit. Recessit Antoninus, atque
ita se totum ad studia contulit, diurna Decretum ac nocturna manu versans, vt elapso
statim anno propositi sui tenax, Fesulas reuersus, quacunque voluminis parte quasi-
tus, promptè ac memoriter ad omnia, summa facilitate responderet. Tum verò iam
non exclusus, sed iniecto regulari habitu attonsus, annum agens sextum decimum, intra
Prædicatorum ordinem est admissus. Domi verò iussus cum fuerat adhuc paululum
expectare, quanti esset, & an carnibus abstinere posset, (quod Prædicatoribus de more
est) volens experiri, acceptas de mensa carnes, quibus quod vesceretur, videri paren-
tibus volebat scitus puer, clam felibus & catulis porrigebat.

Cucul-

Cucullatus tandem Cortonam, regularibus disciplinis imbuendus, mox mittitur, cum nouum cœnobium Fesulanum nōdum esset absolutum: vbi sub viro integerrimo Laurentio Ripafracta (id viculi nomen est in agro Pisano, vnde oriundus erat) omnium opinione celerius ita profecit, vt iam tum radios quosdam doctrinæ ac sanctitatis emittere videretur, quibus postea, procedentibus annis, quasi iubar splendidissimum, tenebricosas hominum mentes illustrauit. Laurentius ipse, de quo nunc loquimur, vel testimonio eiusdem Antonini (nam longa illum vita functum, epistola adhuc extante prosequitur) vir longè sanctissimus fuit, Pistorij ad Prædicatores conditus, vbi poscentibus opem non denegat salutarem. Quod si bona arbor fructus bonos facit, quid aliud ex Antonino sperandum erat, quàm absoluta quadam & numeris omnibus doctrinæ ac probitatis forma, cum, si Ioandominicum & Laurentiū spectemus, quos ipse auctores & institutores eius vitæ, quæ est in Christo, habuit, nihil non sanctum, absolutum, consummatissimum, ex eiusmodi formatoribus & initijs prouenire potuerit? Exacto anno, iurauit (quod religiosi solent) ac nomen dedit in Prædicatorum instituta Fesulani cœnobij nomine, quanquam Cortonæ cōstitutus, vnde demum Fesulas reuersus est. Quanta verò sedulitate quod Deo promiserat, reddere niteretur, vt in obedientiam, castitatem, paupertatem incumberet: vt reliqua omnia, quæ religiosum decent ordinem, diligenter obiret, non est nostri propositi dicere: in virginitatem quidē etiā adhuc puerulus ita exarsit, vt in eo templo, quod D. Michaëlis ad hortum diximus appellari, cum assiduis Deum precibus pulsaret, illud inprimis propemodum extorqueret, vt quō similitior agno sponso virginum redderetur, virgo sine tabe aliqua corruptionis duraret. Id quod cum se affectum cœlitus intelligeret, ne qua daretur ansa tantum thesaurum prædonibus rapiendi, muliebres congressus fugiendos sibi esse penitus persuasit. Itaque nullam omninō feminarum, aut quàm rarissimè fieri poterat, ad colloquium admitterebat: nisi forsitan aut peccatorum confessio, aut arcanum aliquod magni ponderis egerisset. Nam pueros & comatulos adolescentes ita sibi esse cauendos censuit, vt ne pontifex quidem, atque adeo senex, iuniores diaconos & ministros, sed adulta iam ætate viros & sacerdotes domi habuerit: vt abunde in ea epistola, quam ad Laurentium Ripafractam scripsit, quæque adhuc extat, planè perspicitur. Quod autem ad summam vsque diem in eadem integritate persisterit, non vulgare fuerit illud indicium, (præterquam quod ex cōfessoribus etiam est id ipsum acceptum) quod quo tempore animam efflabat, crebriter illud (effœta licet vocula) suauissimè reperebat: Sancta & immaculata virginitas, quibus te laudibus efferam, nescio.

Ocio perpetuū bellum indixerat, studio literarum & orationibus vltra etiam, quàm valetudo corporis permitteret, deditissimus. Somni ac cibi parcissimus: Primus inter psallentium choros ita vigilias adamabat, vt persolutis nocturnis laudibus (quas nunquam cum licuit, intermisit) ne tunc quidem, quod plerique omnes faciunt, defessos artus lecto componeret: sed si somnus irruisset, postquam non iacens, sed sic se dens in parietem paululum caput inclinasset: aut in orationibus pernoctaret, aut certè lectioni, aut conscribendis, quos nobis tanta omnium ordinum atq; adeo totius orbis utilitate reliquit, libris incumberet: de quibus quoniam latius cogniti sunt, quàm vt necesse sit à me nunc aliquid dici longius, verba non faciam. Illud certè posse mihi videor affirmare, scripsisse multos acutiùs, nullum Antonino vtilius sua scripta digessisse. Quis enim (obsecro) est, qui se in eius libris velut in speculo non perspiciat, ad quod sui vultus, id est, animæ lapsus & vitia non emendet? Quis tam sublimi ingenio, quis tam obtusa acie, vt non possit vterque pro suo captu satur abire? Monet vt nemo alius, delectat vt quiuis, docet vt alium non desideres. Nusquam leuis, semper tutus, vbique incorruptus, & ne suis quidem, sicubi labuntur, parcens. Ac mirum profectò est, vt tantulus homo, & grauissimis morbis crebrò ad mortem quoque confectus, herniosus, in phthisim incunte ætate inclinans, potuerit non dicam tot conscribere, sed tot omninō pellegere: præsertim cum præfecturis plerunque fungeretur, quæ solum hominem & curarum vacuum videntur exigere. Nam vt primum viri virtus illuxit, non permittus est intra cellulam latitare, sed modò hæc est illi, modò illa administratio domorum concredita.

Itaq; non in gurgustio aliquo, sed in theatris, vt ita dicam, Italiæ regēdis cœnobijs est præfectus. Romæ enim, Neapoli, Florentiæ, Senis, Caietta, Cortonæ, Fesulis Priorent egit. Mox etiam Romanæ prouinciæ ac Neapolitanæ Vicarium generalem, quod illi munus demandatum fuerat, vt collapsas à regulari obseruatione domos in pristinum

Induit habitum S. Dominici.

Matth. 7.

Studio castitatis fugit mulierum colloquia.

Vigilie, Audia, prececius.

Multis cœnobijs præfuit.

Multis cœnobijs præfuit.

vire candore reuocaret: quod multis ille laboribus annixus est, pedibus vplurimum se portans suis, dum provinciam obiret: aut asello infidens, atate iam & magna valetudine confectus: aut certe si quando longiora ac salebrosa itinera, vel hyemis asperitas aselli usum arderet, valentiore iumento, sed tamen quod religiosum virum deceret, vehabatur. Institutorum sui ordinis erat seruantissimus, vt ad lineam, ad apicem minima quaq; tum in se, tum in ijs, quos regendos susceperat, obiri velle. Carnium equilio semper abstinuit, nisi ob aduersas valetudines, quas multas & grauissimas passus est, interdum à medicis cogeretur. Cilicio semper est vsus: sed & zona interdum ferrea ad viuacutem incinctus. Humi accubans, aut tabulato illisus dormiuit. Si quando molliuscule recubasset, eas delicias saccus paleis infertus exhibuerat: sed & frequenter intorto semet funiculo verberauit. Vt sacerdotio initiatus est, quotidie & ipse sacrificabat, & sacrificio etiam alteri deuotus adstabat. Eo se humilitatis abiecit, vt praefectus etiam cœnobijs & prouincijs, culinam adiret, cacabos, ollas, athena mundaret, verriculo accepto domum purgaret, famulis etiam seruiret. Quod ipsum dum pontificem ageret, constat etiam fecisse. Iam verò quo charitatis ardore flagrabat? quo incendio fraternæ salutis aestuabat? Quanto vsui monita illius non solum suis fratribus, sed passim omnibus extiteret? Et consulendo enim, tum poenitentes, auditis eorū confessionibus, expiando, sed & conciones ad populū habendo, in vinea Domini cultor indefessus supra fidē desudauit.

Miseriordia verò tanta agebatur, vt initium illi virtutum extiterit: quod quo pacto gestum sit, breuissimè narro, vt iam ad eius pontificatum transeamus. Distat cœnobium Fasulanum, quod ad diruta vrbs radices, loco tamen edito situm est, quingentos supra mille ampliùs à Florentina vrbe passus. Hinc dum in ciuitatem descenderet, aut ex Florentia illuc exiret (non enim perspicuè constat) eo itinere, quod ad ripam est Munionis fluminis, in torrentis versus morem præterlabentis, puellam immanè lachrymantem & querulas voces edentem conspicatur. Cognita eiulatus causa, quod scilicet à matre missa lotum lintea, capisterium, quod capiti cum linteis iam lotis impositum ceciderat, diffregisset, ac propter eam maternam iram (biliosa enim erat & difficilis, & que ob leuiorē culpas de se supplicia sumpsisset) maximè timeret: affari blandè illam Antoninus cepit, & vt domum ad matrem reuenteretur, suadere. Quod cum illa in proposito pertinax non admitteret, sed potiùs fugam meditari se diceret, misericordia motus, ne quid labis miscella contraheret ac periret, acceptas capisterij partes, cum Iesu nomen inuocasset, facto signo crucis ita coagmentauit, vt diuissimum fuisse nunquam credidisset. Hæc illi ante initum pontificatū prima virtutum tyrocinia fuere, magno illi monachorum patri Benedicto nequaquam dissimilia: quibus etiam in hoc conuenit, vt quantis vterque iusserit, ne cui proderentur, consultius tamen, ita Deo prouidente, fuit, vt passim res gesta vulgaretur: vt quando vnus ad formandos monachos, alter ad regendos populos destinatus erat, autoritate quadam supra hominem maiore in publicū prodiret.

Interea Bartholomæo Zabarella humanis rebus exempto, complures tum Florentini, tum exteri, qui Romæ versabantur, vt quisque pecunijs, fauore, gratia pollebat, in Florentinam ecclesiam inhiabant: vt longè maior esset candidatorum numerus, quàm esse debuisset. Itaque certatim Eugenij quarti aures tundeabant, rati se posse pollicitis ac precibus (vt est nostrorum temporum calamitas) in suas partes eius animum inclinare. Poscebant Florentini vnum aliquem ex suis præfici, qui literatura & moribus insignis esset: Pontifex, ne iusta petentibus videretur reluctari, extero eam sedem credere non audebat. Cui autem è ciuibus ea prouinciaemandari tunc posset, non videbat. Quamquam enim fecunda ingenijs & culta moribus Florentina ciuitas, vt quæuis alia Italarum, sit: qui tamen eo cumulo eruditionis & præbitatis splendesceret, vt instabant, Eugenium latebat. Ira factum est, vt nouem totos menses animi penderet: cum tandem probatis viris Antonini peritiam, integritatem, vsuque rerum ad memoriam reuocantibus, (nouerat enim probè illū Pontifex) Archiepiscopum Florentinum, senatu Cardinalium mirante quidem, sed tamen maximè probante, declarauit. Iter tum fortè Antoninus arripuerat, vt de more cœnobia visitaturus, Neapolim se conferret, cum in ipso itinere de pontificatu intellexit: quod grauiter accipiens, fugam statim cœpit animo volutare. Vir enim, qui tota sanctum Spiritum mente conceperat, adduci non poterat, vt se huius mundi curis implicaret. Primùm itaque à recto itinere diuertere, in aliquem se terræ angulum abdere: mox & sese ad inferum decreuit mare recipere, vt inde in Sardiniam nauigaret, quò intra insulam tandiū posset deliterē, quoad Florentinæ sedi antistes alius daretur. Hæc ex sororis filio Petro postea

Vire austeritas.

Insignis eius humilitas.

Item misericordia.

Eius egregium miraculum.

Declaratur Archiepiscopus Florentinus.

Meditatur fugam.

ea sunt accepta, qui auunculum quæritans, ea parantem reperit. Petrus verò gūm euectum illum ad id fastigij nunciaret, ac moliretur, qua poterat arte, in patriam reuocare: ille sontrà reniti, ac nunquam se id oneris subiturum affirmare: quin vti domum rediret, & terrere minis, & precibus adhortari. Quod cum ille (vt sunt hōminum ingenia, qui in aliena plerumque laude gloriantur) non admitteret, expugnatus tandem, quòd harentem nepotem & obfirmato animo perspiceret, Senas deduci se passus est, alias contra delati honoris molem machinas paraturus.

Itaque tanta animi constantia ac ferè pertinacia seipsium aduersus oblatam dignitatem comparauit, vt obstructis ad blandientum suorumque voces auribus, quauis firmissima turri (nisi diuina quædam vis intercederet, cui demum parere cogimur) constantior extitisset. Non esse eum se dicebat, qui tanto posset oneri succedere, non posse partes pontificis adimplere, validioribus humeris esse sarcinam imponendam, se perexiguus viribus & imbecillioribus, quam vt posset tantæ moli sufficere: doctioribus, sanctioribus id muneris tribuendum. Cum ecce Apostolica litera, dum adhuc Senis esset, perferuntur: quibus de Pontificis voluntate in accipienda dignitate monebatur, & quòd ad Fesulanum statim cœnobium se reciperet. Quò cum tandem peruenisset, quasi nunquam repugnasset, renasci ad bellum ac prope modum reuirescere vidisset. Ciuium, qui ad eum frequentes nouam dignitatem gratulatum venerant, alios rogare, præfere alios, monere, hortari, vt se ea molestia liberum esse paterentur: denique nihil non dicere, facere, quò eiusmodi se iugum à ceruice excutere permitterent: tum scribere ad Eugenium literas acres & vehementes, vt quæ à primoribus, atque inprimis à Cosmo Medice, vt scriberetur, sedulo curare: se multis rationibus impediri, quò minus in summi antistitis sententiam inclinaret: difficile esse curam animarum: arduum, liberam ciuitatem ac laxam, ad formam benè viuendi redigere: deinde, assuetum se placido viuendi generi, non posse ad fori strepitum atque ad turbulentas actiones, præsertim annis vergentibus, prosilire. Sed frustra sit omnia, quòd aduerso diuino numine molimur, & irritos demum necesse est habeat conatus. Romanus Pontifex, conscius virum se optimum delegisse, pertinacissimè in sententia persistit. Cumque illum non flecti suarioris literis, quas complures dederat, perspexisset: iam incallescens & commoto propior, iubet quosdam ex præsulum ordine, & inprimis grauissimum virum Dominicum Cardinalem Firmanum, ad Antoninum scribere, vt se tandem, quò diuina vis vellet, trahi sineret: ita enim semel placuisse, nullaque ratione futurum, vt quòd Pontifex statuisset & senatus approbasset, humanis viribus conuelli posset. Quo plùs reniteretur, eo se magis sciret præceptis Apostolicis atque anathematis alligandum. Ad hæc misit diplomata pontificia, vt mos est, ad incundos præsulatus, gratuita, & omni ferè pecuniaria mercede libera.

Tum verò Antoninus, nullum esse reliquum perfrugium ad euadendum videns, præreptumque; fuge ac precibus locum, intelligensque non posse iam sine piaculo reluctari: quòdoquidem id demum placere Deo existimandū esset, quòd summo Pontifici, quòd omni sexui atque omni ordini probaretur: veritus præterea, ne Seruatorem Christum parum diligere videretur, cui vt oues suas pasceret iubèti, non pareret: tandem licet inuitus & fermè ciulans, manus dedit. Ac ne tunc quidem pede libero cucurrit. Nam antequam omninò in pontificatum cōsentiret, quosdam verendos sacerdotes & Abbates, tum ferè omnes totius ciuitatis ecclesiasticos ac religiosos præfides, nonnullos etiam ciuium, qui autoritate, prudentia & consilio pollerent, ad se Fesulas vocauit: quos cum propositum & obfirmatum animum Pontificis docuisset, ac singulos vti sententiã dicerent, rogasset, viderentque; num saluo capite repugnare posset, an præsulatum inire: ad vnum omnes, non posse absque piaculo respuere demandatam sibi prouinciam, acclamauerunt. Quòd vbi ex eis accepit, expenso iam hominum iudicio, vt exactius quoque Dei voluntatem cognosceret, voluit vt vnà secum, quo loco confederant, procumbentes humi, Dominum precarentur: probè noscens, vbi duo vel tres fuerint in Dei nomine congregati, ipsum in medio pro euangelico elogio constitutum. Exactis precibus cum assurgerent, Deum, cælites, hominesque testatus, inuitum se ac nihil eiusmodi cupientem, quin toto pectore ac viribus reluctantem, violenter (ob inconcusam Pontificis voluntatem, & ne diutiùs quam par esset, diuinis nutibus resistere videretur) ad præsulatùs molam, velut in pistrinum trahi: in faciem procidens, ac roto corpore prostratus, passis manibus & collachrymans, pastorem demum sarcinam in humeros reclinauit. Vidisses hic adstantium lachrymis ora conspersa. Illustrè

Valdè recusat episcopatum.

Tandem nõ sine multa difficultate cedit.

Match. 18.

enim acrarum nostra tempestate facinus, suaues quasdam & dulces lachrymas cunctis expresserat, animo reputantibus illa olim tempora, quibus Gregorius, Martinus, Ambrosius ac Nicolaus easdem pugnas pro fugiendis, tanoperè nunc concupitis cathedris, commouerant: reuixisseque in Antonino tam celebria sanctorum pectora demerantibus: quos profectò noster hic praesul, vt in dignitate declinanda, ita ne quod charitatis Christi dissidium pareret, in adeunda fuerat æmulatus. Geisæ hæc esse constat ad Calendas Martias.

Interiectis mox diebus aliquot, dum ea, quæ ad ineundum praesulatum comparantur post natalitium diui Gregorij solennem diem, qui ad secundam Quadragesimæ Dominicam eo anno cecidit, hoc modo, vt ab ijs est proditum, qui literis mandarunt, pontificatum adiit. Profectus Praesul, ad D. Galli adem, quæ portæ ciuitatis accubat, benè manè venit: vbi cum diluculo sacrificasset, prodente obuiam clero in solennis pompæ morem, effusoque populo, cymbalis per turres resonantibus, non equo inuectus, (quod alij solent) sed pedes & humilis Florentiam ingressus, ad diui Petri, cognomento Maioris, ecclesiam processit: vbi peractis, quæ episcopali ritu peragenda erant, inde ad primarium ciuitatis phanum, augusta facie conspicuum & admirando fornice celebratum, non modò pedibus, sed nudis pedibus collachrymas identidem profectus est. Quæ res ipsa etiam propemodum duris cautibus, nedum hominibus, lachrymas excussisset. Id autem propterea ab Antonino factum coniectare licet, quòd ea via, quæ ab Albitijs illic habitantibus Albitia nuncupatur, qua tunc iter faciebat, D. Zenobium Florentinum praesulem, filium mulieris Gallicæ ab inferis olim reuocasset, secum animo reputaret. Ad transeuntem magna vis populi egressa domibus currebat, vt noui antistitis, cuius iam sanctitatis (quanquam antea perspectæ) maior tunc fama volitauerat, benedictione muniretur: ad quam posito genu ac iunctis manibus ardentius, quam si Romanus Pontifex illac præteriret, inhiabat. Per solutis in maximo templo, quæ ritus exigere videbatur, ad vesperam demum à prælatis aliquot & ciuibus, præsertim qui praesulatus custodes appellantur, adhuc ieiunus & lassus ad Episcopium distans aliquantum deductus est: vbi tandem peracta cœna pro deducendum dignitate, conqueiuit.

Ad pontificatum euectus, qualem se præstiterit, quantumque sui temporis prælatos vigilantia, prudentia, mansuetudinis, iustitia ac cæterarum solè virtutum obsecrauerit, non est nostræ facultatis exponere. Ita enim totos tredecim in episcopatu exegit annos, vt in cæteris quoque Magnum Gregorium, qui tantundem Romanæ Ecclesiæ præfedit, sit visus imitari. Primum omnium in familia modestiam præ se tulit. Plures enim, quam sex, eosque frugi ac temperatos, domi non habuit, qui vix obeundis negocijs præpositi possent sufficere, omni luxu tam in victu suo suorumque quam in amictu refecato. Supellex aut instrumentum aliquod quid esset, nesciuit. Lautitias & munditias ignorauit: aurea & argentea vasa, patinas, calices, & preciosum abacum non possedit. Canes & equos non pauit. Monstrum denique, aliquod domi non aluit: vnum tantum mulum, cumque, paruulum ac ne coemptum putes, dono acceptum, ad extremas necessitates ad præsepe habuit: quo non intra ciuitatem, sed cum aliquò proficiscendum esset, iam senex & occulta ægritudine confectus, vehebatur. Dicebat enim, bona pauperum non esse ad alendas bestias aut alios luxus eroganda. Familiam tamen, quam crebrò ad Dei cultum & obseruantiam hortabatur, ali, etsi non splendide, non parè tamen imperabat. Ipse parabili facilique cibo vescabatur, ganeas & cætera gulæ iritamenta non amans: tum nulla ad mensam voluptate raptus, sed vt vestigali hoc persoluto, durum exactorem & inexorabilem placaret. In prandio breuis & parcus: in cœna tenuissimus & rarus. Semper quid inferendum esset in mensam, ignorauit: contentus ijs, quæ apparassent, quasi nil minus quam esculenta cogitaret. Cum discumberet, lectorem adhibuit: in quem, cum esitare crederes, ita vtranque aurem surrigebat, vt vel minimum labentem, emendationis statim baculo castigaret. Quibus diebus ieiunia obseruantur, semper, nisi grauissimus morbus intercederet, abstinit. Aduentum quoque Saluatoris religioso cultu ieiuniorum tenuit: ouis tamen interdum tunc tantum adhibitis, cum iam ætate ingrauescente premeretur. Sed & sexta feria (ita enim diem Veneri dicatam nuncupant) non ipse modò, sed familia quoque in necis Christi memoriam abstinebat. Splendidiorem nullum in vestitu cultum, quam soleret, factus iam pontifex, non solum non admisit, sed lanceas interulas & caligas vix post multos menses, vt iam fordidas & squalore obsitas exueret, compelli potuit. Vitæ regularis instituta, quatenus praesulatus cura permitteret, non reiecit. Cum primum pontificatum iniit, duos

Ad pontificatum vt accesserit.

Nota populi deuotionem,

Virtutes eius in episcopatu.

Augusti familiaris.

Lectio ad mensam eius

Ieiunia diligenter obseruat.

duos ad dicendum ius vicarios statuit: quos cum aliquando inter se dissidere comperisset, satius duxit vni eam provinciam demandare, qui & probatis esset moribus, & iuris pontificij consultissimus. Gratuito famularu nullum domi esse voluit: pro laboris modo singulis mercedem statuit. Nam & vicario nummos centum aureos in annum stipendium, & vicario triginta assignavit: in quem prouentuum colligendorum curam & rei familiaris itrepidum, ipse vacaturus altioribus, reiecerat. Quod conuenerat, ita ad obolum representari statim voluit, vt nullas vllorum querimonias auditas constet, quod imminutijs, aut praefixo iam tempore serius satis vniciue fecisset. Sed longum est ire per singula: illud dixisse satis esto, domum Antonini, domum fuisse totius sanctitatis, inter quam & regulare monasterium nihil propemodum interesset, nisi quod illa tanto capitis iurare splendidius radiabat. Et cum talem domi & erga familiam se gereret, Deo semper haesit, & nunquam non pastoralis muneris partes adimpleuit.

Aula ei* nihil discrepat à monasterio.

Putant complures, cum ad gradum aliquem dignitatis ascenderint, posse iam ventri ac plumis partem suam aliquam dedicare, atque in opulento sacerdotio se curos, velut in molli lectulo, somno stertere: qui quanto per se recto itinere labatur, vel nostri pontificis exemplo poterunt admoneri. Is enim se ad ocia intelligens non vocatum, noctu semper ante etiam, quam cymbala principis templi reliquos excitassent, ad matutinas laudes vigilauit: quas cum vna cum suis sacerdotibus, collectissimus in Deum, persoluisse, reliquum, quod supererat, temporis ad horam diei tertiam aut lectioni sacrae, aut eudendis libris impendebat. Hora tertia sacrificabat: quod nunquam, nisi coactissimus, intermisit. Peracto sacrificio, quod totum diei erat reliquum, in obeundo pastoralis munere atq; audientis ijs, qui multi alius aliam ob causam accessissent, absumebat, idque ferme ad crepusculum: tantum, quod denegari corporis non dico commodo, sed necessitati non potest, spatium demebatur. Nemo erat tam vulgaris, cui ad eum non pateret aditus. Si minus re poterat, vel ipsa in audiendo patientia, vel in respondendo comitate, omnibus faciebat satis. Ingenio nanque fuit humanissimo, vt nullum vnquam ne domesticos quidem, qui ob oculos quotidie versantur, quae anuis ob culpam acerbiore verbo proficerit, sic vt ne paululum quid commoueri, ne dicam exandescere, etiam si maximè id vellet, posse videretur. Constat, cum adhuc inter Praedicatorum viueret, eum curiam ex fratribus, quo utebatur familiariter, dixisse, si quando in aliquem ob culpam, vti fit, aliquam committerem acrius inuectus esset, non aliqua commotione animi, sed ex vi, quam sibi intulerat, effecisse. Denique si quibus eum iniurijs affecisset, si quas contumelias aut conuicia irrogasset, addam, & si quid ex te iacturae reportasset: facilius vidisset gelidum marmor, quam patrem mitissimum, incallescere. Omnes omnium causas, non sacerdotum tantum, sed prophanorum quoque, ad eum vertebantur: quas vnanimi consensu ad eum ex agro & ciuitate, quasi ad aequilibrium & iustissimum cognitorem, afferebant. Aedes assiduo religiosorum vsu terebantur: qui frequentissimi aut eleemosynas accepturi, (cuncta enim in pauperes, pater pauperum erogabat) vel de rebus dubijs consulturi, quasi ad caeleste oraculum confluebant. Vndecunq; enim erat peritissimus, atq; omnifaria sacrarum literarum copia instructissimus. Tanta vero prudentia & mentis acumine atque aded consilio pollebat, vt passim ciues, exteri, priuati, principes de rebus grauissimis consulentes, eius sententiam, vt qua nihil esset exactius ac tutius, maximè probarent, ita vt nouum cognomen indiderint: nam quod consultor esset optimus, etiam ante pontificatum Antoninus Consiliū vocabatur.

Quotidianæ occupationes.

Ingenium placidissimum.

Antoninus, Consiliū cur sit dictus, Eius preces.

Sicubi verò ab illis negociorum fluctibus esset feriatas, mirum quanto ardore ad literarum studia sacrarum, atque ad orationis ancoram recurrebat. Mitto nunc, quod praeter horarum munus, quo septies Deus quotidie laudatur, eos etiam psalmos, qui poenitentiae dedicantur, tum litanias ac Deiparae Virginis horas, cum etiam liceret, nullo vnquam die destitit, quin sedulo recitaret. Mitto nunc, quod recurrentibus hebdomadis, bis semper defunctorum animas vsitato illo psalmorum, quo passim vtimur, officio expiabat: quod integrum psalterium, si qua solennis celebritas incurrisset, ad calcem vsque ac memoriter (quod mirere etiam magis) repetebat. Haec enim quantum maxima in illo nobis & ardua videri possent, illi tamè exilia & ferme, vt ita dicam, minima fuere. Illum mentis ascensum, qui nullo labiorum motu, nulla genuum flexura eget, quis (quaso) satis explicabit? Nulla fuit vnquam tanta negociorum moles & incurrentium causarum implicatio, vt vel tantillum hominem Deo plenum retinere posset, quin in sublime totus speculatum caelestia raperetur, atque ita etiam raperetur, vt corporis moles non modo mentem sublatam non turbaret, sed simul rapta (quod

Eius mirae effectus.

mirum sit) in aëre pendula maneret. Quod quidem contigisse constat, dum noctu ad imaginem crucifixi intra cubiculum abditus oraret. Quin idipsum cubiculum splendore quodam solari, dum oraret, quidam ex ministris intempesta adhuc & aëra nocte non sine lacrymis referebat illustrari.

Rapitur
sublimis ad
Crucifixi
imaginem.

Ad hæc nocte quadam ad quandam vocem, ut videbatur, quod putasset se à præfule vocatum, lecto repente profuissse: cum accurrisset, sublatum eum longè à terra, ac multo illustratum lumine vidisse: expectasseque dum orare (orare nanque existimavit, qui sensibus excefferat) desisset. Quarenti mox, quid vellet, & cur se aduocasset: respondit, non modò non vocasse: sed quòd venerat, molestè nimium tulisse: in posterum cubiculum irrumperet, cum se ad orationis secreta cõferret, aut quippiam eorum, quæ vidisset, prodere non auderet. Quod ipsum tamen post, cum humanis rebus excefferat, inuulgauit. Tum illud etiam adiecit, inspectu fuisse interdum sublimem ad Crucifixi simulacrum raptum: quod dulciter alloquens, amplexibus stringeret, & oscula lateri defosso figeret. Hinc illa inter tot rerum fluctus animi tranquillitas: qua vsque adeò præstabat, ut nulla vnquam tanta posset perturbatione à mundi tris irretiri, ut quoties vellet, ad diuinarum rerum theoremata statim non rediret, & interna quadam mentis dulcedine frueretur. Stomachanti semel Franciscò Castilione, qui nostri præfule fuit à secretis, ad tot rerum molestias, quas cura secum pastoralis trahit, & quibus ipse Antoninus imprimis premebatur, ut nunquam in ocio, semper in negotio sit viuendum: nunquam sui, semper aliorum futuri sint, qui ad episcopales cathedras euecti fuerint: Fieri, inquit, fili non potest, ut inter tot huius seculi solitudines pacato animo consistamus, nisi recõditum quendam & occultum mentis angulum intactum habeamus, ad quem negotiorum strepitus & curarum anxietas non irreat: ut vbi ab actitandis causis destiterimus, eò tanquam ad asyllum tutissimum, & ab hoc exteriori homine ad eum, quem Paulus interiorem appellat, recurramus.

Rom 7.
Ephes 3.

Omnia pontificis munia per se obit.

Antoninus verò cum tanta cordis serenitate frueretur, non commisit tamen, ut pastoralis muneris partes vel exiguas minus adimpleret: tametsi cõuelli ab altissimarum rerum speculatione, atque ad mundi huius molestias reuocari, longè esse durissimum intelligeret. Nulla non templorum ac sacrarum virginum collegia visitauit, nulla sacrificij solennia, nullas altarium aut calicum consecrationes prætermisit. Cum vsus posceret, sacros omnes amictus ac vestes benedixit. Quæ munia dum obiret, nullam non diligentiam semper adhibuit. Quoties initiandi ad eum conuenissent, quoties sacerdotia contulisset, aut collata ab alijs probaturus esset, ne obolum quidem: quid obolum? ne flosculos quidem, ut ita dicam, in domum intulit, aut quòd caperentur à suorum quopiam, permisit. Quam quoque abstinentiam ita in cæteris rebus præstitit, ut nullis posset machinis ac pollicitis aduersus integritatem ac iustitiam expugnari. Saueritati tamen summam humanitatem & misericordiam copulauit: qua imprimis in erratis sacerdotum utebatur. Ita factum est, ut oleo clemencie ad rigoris vinum adiecto, neque ad delicta prorsus conuieret, neque etiam ad viuum vulnera refecaret. Quo temperamento peritus artifex vsus, Clerum, quem in omne flagitiorum genus ferè prolapsum acceperat, resumpto quodam probitatis ac modestiæ nitore, in meliorem formam restituit. Id quod complures quoque ciuium, ad scenorum voraginem præcipites (Mercatura enim, qui ex Florentinis in literarum studia non incumbunt, imprimis delectantur) ad salubriora & probata commercia reuocauit. Et quando huc venimus, ut diligentiam illius & inuictum in laboribus pectus ostendamus, non suppressimam, cum primum pontificatum iniit, solitum Dominicis diebus nunc hoc, nunc illud ciuitatis templum adire, ac sacras conciones ad populum habere. Quod vbi viloscere intellexit, quòd egregij concionatores erudiendæ ciuitati non desissent: id totum in alios reiecit, priuatis ipse hortamentis & colloquijs vsurus.

Concionatur ad populum.

Non frigora, non æstus, non pluuia, non turbines, nulla denique pericula præfulem morabantur, quo minus omnia sedulo & statim obiret: ita ut robustissimos iuuenes in perferendis laboribus senex ipse & tenui valitudine superaret. Rurales ecclesias visitantem, cum sub ardentem crebrò solem iter arriperet, constat in ascensu iumentis semisepultos quosdam gemitus frequenter edidisse, quos tabefactus comprimere non potuerit: cumque subsistere & tantisper quiescere rogaretur: Sine modo, aiebat: iter, quod coepimus, prosequamur. Triennio ferè, antequàm mundo excederet, cum comperisset in maximo templo matutinas laudes implicatiùs, quàm par esset, & confusiùs celebrari: statuit eò singulis noctibus, ad modestiã exemplo magis, quàm edicto docen-

docendam, se conferre. In proposito persistentem, nullis precibus & hortatibus poterunt duo ex domesticis sacerdotibus auocare, quin nocte quadam, quæ ventorum turbine ac pluuijs solito asperius inhorruerat, ad ecclesiam, quæ non parùm ab Episcopo distat, fidei zelo & charitatis igne feruidus properaret. Omnia sui episcopatus templa, non per vicarios, sed ipse visitauit. Fesulanam quoque ac Pistoriensem diocesim adiecit, quibus vt Metropolitanus præsidebat. Quas omnes dum obiret, signis numero non paucis ac magnitudine præstantibus illustrauit.

Feruar sancti senis.

Ad Mugellanam vallem cum venisset, (ea Bononiam versus ad radices Apennini iacet) cognito plebanum quendam graui agritudine confictari, accessit: lectulo innixus, quoddam euangelium legit, ac certas preces fudit, & sanauit. Traiicientem Senam fluuium (is ex Apennino incurrentibus riuis iam factus auctior, Arnum influit) Boninsegna Maclanellus Canonicus Florentinus sequebatur: qui mulæ, cui infidebat, vitio in flumen lapsus (ea enim in altum se gurgitem coniecerat) cum sancti præfulis iam summergendus præsidium implorasset, mox paterna benedictione communitus, mortis periculo est exemptus, aridis omninò ac ne minimùm quidem madefactis vestibus: quæ res signo maiestatem addit. Nondùm agro Mugellano excesserat, cum ecce querulis vocibus pauper occurrit: narrat aquariũ pistrinum, vitæ scilicet præsidium, aquæ impetu fuisse dissipatum: non esse, quo pacto restituat, nisi vir sanctus opem tulerit. Miserratus pauperem Antoninus, Confide, ait: paruo negotio pistrinum concinabitur. Reuersus domum, quasi nihil vnquam detrimenti cepisset, reperit nulla humana ope reparatum.

Eius miracula.

Ad Cornicariam (id viculi nomen est) profectum, cum plebanus torqueretur animo, quod pro voto ac dignitate tantum non posset præfulem accipere, reticulũ statim in proximum fontem iecit: vbi paucos eosque minimos pisciculos nouerat lustrare. Paulopost reuersus, cum vidisset magna vi piscium degrauari, gratias Deo egit, quod tantum hospitem iam posset commodiùs accipere. Pistoriensis ciuitas fertilissimo & amono agro gaudet, sed & latissimis montibus, qui vrbi prominent, quasi Apennini brachijs ad plagam Borelam cingitur. Huc Antoninus cum visitatum ascendisset, (Numerosis nanque populis, & non contemnendis oppidis habitantur) in officinam ferrariã, vbi liquefens ferrum fundebatur, vnã cum socijs rei nouitate ductus penetravit. Quos cum quidam ex fusoribus tecto succedentes inspiceret, (ambiguum calorẽne fornacis igneus, an labore diutino affectus, aut certè suo pte ingenio rabie succensus) cepit statim virulento ore in eos blasphemias iaculari. Vix ea immanium verborum procella in antistitem cessauerat, cum repente ferrum, quod antea in aqua morem fluere solebat, cepit congelascere, sic vt nullis ignibus, nullis follibus possent per insequentis noctis spatium ad fluxum reuocare, quoad usque præfectus fabrorum postridiẽ sanctum præfulem adiret, atque vtri ad ferrariam rediens, benedictionis signum adhiberet, multis ex eo precibus impetraret. Id vbi factum est, illic ferrum fundi & liquefcere, quasi concretam glaciem, vbi sol in caluerit, vidisses.

Pistoria, Tuscia ciuitas.

Sed antequam, relicto rure, in urbem redeamus, appingam hoc loco, quod de sua familia, tunc propemodum effœta, Franciscus Castilionus literis mandauit. Cum adhuc operam ruralibus ecclesijs Antoninus daret, rogauit Franciscus, vir & moribus & literis, vt illa erant tempora, cultissimus: vt ad villam Castilionẽ, quæ genti nomen dederat, diuerteret. Annuit vir mitissimus. quid enim probo & erudito viro, & quo familiariter vtebatur, denegasset? Itaque Castilioni noctẽ vnã egit. vbi postridiẽ illuxit, ac iam se ad iter apparasset, Franciscus paucis aperuit euanescentis iam nobilis familiæ calamitatem, quæ vnum Dantem (is germanus erat) reliquum haberet, vxori sterili copulatum. Paternam itaque sufficiens proli benedictionẽ daret. Marietæ (ita enim vxor vocabatur) ad pedes procumbens, impresso in fronte crucis signo, benedixit: ex illo fecunda reddita, fœminã primò, mox septem mares, cõspicua omnes forma, peperit.

Sterile matronam impresso ei signo Crucis, efficit valde fecundam.

Florentiæ Elizabeth, tertium diui Dominici ordinem professa, quæ per sexennium morbo intercutis laborauerat, ad Antonini pedes prouoluta, eius benedictionem flagitauit. Accepit, ac dubium, vtra prior in eam, salus, an benedictio descenderit. Quæ nanque tumido corpore procubuerat degrauata, surrexit erecta cute leuissima. Ea postea sacrarum virginum collegio in diuæ Luciæ æde diũ præfuit, cum nondùm numerosis cœtus velatarum virginum, vt nunc est, intra monasterium abderetur.

Vicus Florentiæ est, præterfluenti Arno prominens, incertũ cur Ricorbolus appellatus. Hac cum fortè Antoninus præteriret, quosdã videt linte conuchi, qui aquarum impetu

imperu ab ultimo periculo longius non abessent. Eiulantes ac benedictionis praesidio muniri cupientes, iubet, bono essent animo & confiderent. Ad salutare signum fluctus stetit: mox linter, saluis omnium capitibus, ad ripam placidè annauit.

Efficacia S.
Crucis.

Benedictio Tempore Florentino filius erat adhuc è maternis uberibus pendens: quo morbo conflictaretur, ne ipsis quidem medicis satis compertum ut complures sentiebant, quem striges cōpressum fascinoauerant. Nunc enim è lectulo, nunc è cunis raptus, interdum à nutricis complexibus auulsus, nudo in pauimento locabatur: quæ quis faceret, nullus vnquam potuit explorare. In hunc adusque ferè medullas arefactum cum frustra medicorum tentata remedia vidisset, Antonini curatoris optima orationum praesidia mater implorauit. Ea enim cum daemorum & magorum artes, ad quas & muliebri leuitate, & plusquam materno affectu ducta fugerat, inanes inuenisset, iam tandem respiciens, ad Antoninum, à quo solita erat, dum sua crimina fateretur, expiari, rubore posito properauit. Ex eo cum acceptum lintecolum, quo ad emungendas nares utebatur, oratione fusa super cubantem filium iniecit, statim restituta salute, omnes illæ demonum praestigiae diffugerunt. Infantili signo puerile illud adiungatur. Aridum puerum, maternis precibus & genuina pietate victus, benedictione illa, qua plerumque potenter quasi praesentissimo remedio ad curas indigori utebatur, ita tenacibus morbi nexibus soluit, ut possit & liberè ingredi, & statim. Comprimam tantisper styllum à signorum numero, si vel vnum tantum enarrauero.

Vide rem
miram.

Non contemnenda nobilitate sunt in Florentina vrbe Filicarij. Ex ijs cuida (nomen scriptores nequaquam prodidère) filiulus erat ut vnigenitus vnice dilectus. Is, dubium quo morbi genere correptus, (nam ne hoc quidem constat) misellus tadem expirauit. Pater, quanquam paternis affectibus victus, dolori & lachrymis indulgeret, non tamen usque ad eò insanijt, ut se non mollem foeminam, sed debere constantem esse virum, intelligeret. Itaque in cubiculo cadauere relicto, armatus fide, ad Antoninum aduolat. (Is tunc in diui Marci coenobio nondum pontifex habitabat) Vbi accessit, ac virum Dei vidit, conatus eloqui (quod solent maximo dolore perciti) miser hasit. Immensa enim vi doloris tenebatur, quò minus suam patri calamitatem aperiret. Itaque totus in suspiria, totus in lachrymas vertebatur. Iussus eloqui, statim ad gemitus recidebat. Rursum rogatus, quid venisset, lachrymas ciulatus augebat. Denique quo plus taceret, eo magis, quòd intra pectus dolor serperet, torquebatur. Vix tandem ex lachrymis impetrauit, ut interitum filij, & vnigeniti filij pientissimo patri detegeret, quem ut sibi viuum restitueret, flagitabat. Quid hinc, quæso, faceret Antoninus, qui rem tantam, & paucis Deo dilectis datam, supra naturæ leges & foedera peteretur? Num tantum sibi arrogaret, ut naturæ posset iura dissoluere? Contrà, ferreusne ac tam seuerus esset, ut ad paternas lachrymas & ciulatus non mollesceret? tam impius, ut fidem petentis patris eluderet? Itaque miseratus hominem, obortis lachrymis orauit: mox blandè affatus patrem: Ne te, ait, plangore amplius conficias, ne te maceres. I domum, in cubiculum, filium ad vitam iam reuocatum amplexare. Affuit dicto fides. Redijt, inijt, uiuentem est filium amplexatus.

Insigne mi-
raculum.

A teneris vnguiculis, immò à matris aluo cum Antonino creuit miseratio. Si quis enim voluerit vitæ illius cursum diligentius contemplari, per ætatis incrementa maiores semper inspiciet ad misericordiam cumulos auxisse. Id quod etiam cumulatiùs in pontificatus dignitate fecit. Florentina ciuitas, tameris multas Italiae vrbes ingenijs, nobilitate, religioso cultu, opibus, pecunijs vel æquet, vel superet: fieri tamen non potest, ut quanquam latè dominetur, inter tot Italiae principes & populos constituta, tum Apennino propemodum conclusa, ob confertam populi multitudinem agri angustia non prematur. Hinc fit, ut qui mercatura studio non iuuatur, (quæ pars est populi multò maxima) aut nullis omnino, aut exiguis agrorum prouentibus fulti, possint pro splendore natalium vitam agere: praesertim si quæ fuerint (quod solet) filia iam maturæ viro, maritis collocandæ. Huic vrbis incommodo Antoninus inprimis esse putauit occurrendum. Itaque duodecim viros statuit, quos diui Martini collegium nuncupauit. Ij quod ex collatione ciuium non pauca & exilia in opus piissimum erogantium acerbassent, totum in pauperes, ut quisque plus minus rerum inopia premeretur, sine dolo, sine fraude, nulla carnis & sanguinis, sed necessitatis habita ratione diuidebatur: in eos praesertim, qui nobili prognati sanguine, emendicare stipem per urbem erubescerent. Hoc institutum, mirum, quantum labentibus annis coaluit, ut eo sexcentis etiam familijs in totum vel ex parte succurratur: in quod & bonæ prouentus sui partem ipse contulit, & magi-

Collegium
S. Martini.

magistratum, tum alios, tam ciues, quam exteros, vti conferrent, suis hortatibus excitauit. Ipse præterea si quando aliquid Christi nomine adiecto peteretur, nunquam denegebat. Si sibi non haberet, à proximis mutuò capiebat: qui si recusassent, vestes, caligas, calceos, domesticam suppellectilem, ocularia demùm sua specilla tribuebat.

Orator gratulatum Pontifici Romano à Florentino populo missus, cum propinquus ianisset vrbis, Martinum superauit. neque enim dimidiam chlamydem, sed totam episcopatam (ea nostris cappa dicitur) petenti pauperi, Christi nomine adactus, dedit. Mox priusquam ad vrbis portas aduenisset, incertum quomodo, sed tamen constat aliam, nulla humana arte conquistam, præfui fuisse datam. Si quando in ciuitatem pestilentia grassaretur, non relicta vrbe, ad salubriora loca fugiebat: sed verè bonus pastor, animam pro suis ouibus positurus, affectos morbo, non per alios, sed ipse intrepidus, instrato asino & onusto munusculis, adibat: ne qua ex ouibus sibi creditis, destituta corporis adminiculis, aut certè sacris minùs armata, moreretur. Cum annonæ caritas defauisset, tunc omnes liberalitatis sinus explicabat. Sub tonsore olim erat, (is Petrus vocabatur) cum statim egenissimus ciuis pro foribus adstare, & vel vnum panem perere nunciatur. refert tum vnus ex ministris, tres tantùm esse domi, neque tunc esse commòdum, vt alios pararet. Antoninus vti petenti satis fieret, imperauit: mox duobus quoque, qui mendicatum venerant, subinde alios, qui reliqui erant, dari: sic vt perfectus panaria cellæ, mirum in modum bile actus, seu tunc non posset, aut veriùs irarius nollet, panem in prandium non pararet. Tonsus, cum recedere vellet, Petrum ad prandium inuitauit. Is, Ecquid me, ait, detines, qui pane cares? Admonitus tunc est à præfule, ne diffideret: futurum, vt qui dat escam iumentis, homines quoque pasceret. Mox cum mensam apponi iuberet, contrà id futurum frustrà, deficiente pane, minister affirmaret: Antoninus verò vti faceret, quod iuebatur, indomitus instaret, panariam arcam, accepta tandem claue, adiens, mirum dictu, candido refertam pane reperit, quem angelico ministerio misericors & miserator Dominus, qui dat escam semimentibus, collocarat. Præter quotidianas elemosynas, nummos aureos centum in paschalis celebratibus in subsidia pauperum & pietatis vsus erogabat, vsque adeò cauens, ne quid intra argulas recòditum, ad futuri temporis vsus custodiret, vt vita fundò nihil omninò, præter tenuem reculam, sine qua omninò viuì non potest, superfleret: quin funeri sumptus etiam deesset. Aedificandi curam omnem successuris præfulibus (ita enim dicebat) dereliquit. Concussam tamen & hiantem domum, quòd terra supra famam mouerat, refarciuit, & noua quædam habitacula, sic poscente vsu, condidit.

Ac ne prodegerit fortunas Antoninum, sed pauperes recreasse cognoscamus, breuius rem gesta enarrabo. Ambrosiana fortè via solenni die de more iter faciens, in pauperis tecti culmine adesse angelos contemplantur. Rei admiratione percussus, cum domum introisset, viduam ac tres vnà filias reperit, nudis omnes pedibus & laceras: quæ vt paupertatis extremam iniuriam propulsarent, lanificio, seu textrine, (non enim habeo exploratum) certè operi, nescio cui, honestæ virgines incumbebant. Antoninus, qui totus misericordia redundabat, ne celebri die operam lanificio cogeretur dare, simul ex proximè cõmorantibus edoctus, esse probis moribus & ingenuis, statim iubet quantum sat esset, non modò ad inopiam fugandam, sed ad cõmodos quoque vsus erogari. Labente tempore cum illac rursus iter faceret, iam non angelos, sed demonem vidit fastigio domus insidere: ac tum subesse mali aliquid suspicatus, querit quid id esset, num prolapsa in scelus aliquod, florem virginum delibassent, aut dedecorosum quippiam admisissent. Cognito, quòd refertur elemosynis, iam cum inopia non pugnarent, quòd lanificio non intendere, quòd multum à religioso illo viuendi more concidissent, quòd delicias demùm in vestibus, tum reliquos ornatus corporis adamarent: ingratitude nis maximæ coarguit, quòd in muliebres luxus, quæ ad fugandam inopiam dederat, conuertissent. Tum quòd angelos primùm, mox demonem vidisset, explicuit: malam esse rerum conuersionem factam: nempe, quòd simplici cultu, amico angelis, antea vixissent: nunc insolentiores factæ, ad luxus & illecebras damoni aures præberent. redirent itaque ad se, antiqua viuendi instituta resumerent, & nullum ocio, nullum demoni locum darent. Ex illo peritus artifex, tamen si nunquam non inopiam subleuauit, non cõmisit tamen, vt alerentur pinguius, & vestirentur cultius, quam par esset.

Florentino ciui pauperi complures erant filia iam nobiles & natu grades. Is Antonini monitis, Annunciata templum, in vrbe atque adeò tota in Italia celebratum, petiturus opè filiabus à Deipara Virgine, ante lucem plerunque properabat. Dum quotidiana

Benignitas
mira in pau
peres.

Exemplum
boni pasto
ris.

Psal. 146.

Panes diu
nicus dati.
Psal. 140.

Largiori
bus elemo
synis eius
quædam in
solescunt.

nus

Nota de mendicis fraudulētis.

nus in officio duraret, duos fortē captos luminibus (in vestibulo enim templi ac proforibus de more, adeuntes templum petituri stipem, accubant) de quaestū plusquam maximo colloquentes (dum se latere putant) audiit, vter maiora lucra reportasset. Cū vero alter in capitis assutos sibi esse ducentos nummos aureos, alter in galero trecentos affirmaret: bonus ille vir, vtroque arrepto, ad Antoninum statim cōvolauit. Is ilicō aduocatos cæcos vt mendaces ac fures increpauit, quōd in opes se esse simulantes, eas pecunias egentioribus abstulissent: non posse tutō eam summam retinere. Ita factum est, vt tota, consentientibus cæcis, ad præsulis arbitrium causa verteretur: qui viginti & quinque vni, triginta alteri nummos auros: quod erat reliquū, pauperi ciui ad filiarum dotes fidelis dispensator assignauit.

Nota rem miram.

Penē fugerat, quōd eius etiam nuda verba, diuina quadam liberalitate redundabāt. Fiscellam pomis refertam sancto Antistiti vir fortē pauper donauit, sperans apophoretum ac pingue aliquod se munus relaturum. Antoninus hilari vultu & verbis dulcibus gratias agens, cū poma & donantis animum laudasset: Retribuit, inquit, tibi Deus. Ille autem tam angustus animo, quā fortunis tenuis, amisisse se & oleum & operam putans, mœrens & querulus abiit, quōd nihil plus quā verba reportasset. Id vbi præsulī renunciârunt, reuocari ad se hominem, tum atramentum, papyrum, calamum, & præter hæc trutinam afferri iussit. Mirantibus cunctis, quid ageret: tria illa verba papyro perexigua inscripsit: tum in altera lancium papyrum, in altera poma omnia composuit: ac sublata trutina, statim papyrus, tanquam si ferri massam adiecisset, descendens, pomis in sublime volitantibus preponderauit. Perculsum rei admiratione hominem blandē Antoninus cōsolatur: Ne me, inquit, ingratitude argue. Disce vel serō, diuina tuis munera prægrauare.

Egrotiter tuetur Ecclesiasticam libertatem.

Neque verō inter tot miserantis dulcedines defuit animi magnitudo, vt cū res posceret, & ire obuiam magistratibus, & intrepidus iniqua consilia & conatus euertere non auderet. Nulla enim tanta vi perterrebatur, quā zelo iustitiæ non contemneret.

Nota.

In primis verō Ecclesiasticam libertatem ad vsque dignitatis & vitæ pericula tutatas est. Octouiri (is magistratus Florentiæ, quanquā non supremus, vitæ & necis imperium habet) duos fortē sacerdotis in crimine deprehensos, ac noxia à satellitibus captos, cū diluxisset, ad episcopium, clangentibus tubis, deduci ad præstem imperârunt: satis esse poenarum sumptum rati, quōd eos publica ignominia affecissent: si quid acrius essent commeriti, esse ab antistite castigandos. Antoninus mirum quā moleste tulit.

Nota genus poenitentis.

Dimissis verō sacerdotibus, quos tunc puniri non esse commodum putauit, statim ad publicas supremi magistratūs aedes proficiscitur. (est nanque, vbi Octouiri quoque sua iudicia exercent.) Cū vbi assederant, igne quodam iustitiæ percitus, ad eos irrupisset, temeritatis grauissimè coarguit, tum esse illos anathemate illaqueatos, seque nexibus, quibus se irretissent, non expediturum. Irent Romam, summum Pontificem adirent: ad eum esse rem totam deuolutam. Discerent in posterum aut nullo pacto, aut certè consideratius alienas causas tractare. Erant Octouiri, quanquā lapsi fuerant, non tamen ingenio perditō & complorato. Vbi antistitis constantiam cognouerunt, conscientia ducti, supplices literas, quibus expediri se petebant, ad Pontificem dedere.

Zelus sancti viri.

Qui cū se totum relaturus ex curia putarent, ecce Pontificis literis iubentur, vt Antoninum conuenirent, ac vtrō supplices fassi culpam, pro canonum institutis, anathemate soluerentur. Antistes, quoniam publicè peccauerant, zona collo indita, ad fores templi iussit procedere: atque ibi, spectante populo, conuerberatos terga, vinculo excommunicationis liberauit. Ea res, vix dici potest, quantum omni sexui, omni ordini terrorem præ sui magnitudine incusserit.

Sed neque supremum illum magistratum, à quo nulla est prouocatio, quanquā pusillus, timuit. Franciscus Patauinus, quaestor Pontificius, Florētiam ab Eugenio missus ad componendas res, quōd ciues quidam Romæ in custodia tenebantur, magistratūs imperio veluti obses capitur. Aberat tum fortē Antoninus: qui vbi captum esse legatum Pontificium rescieuit, properè Florentiam reuersus, Magistratum verbis acerbis territauit: nisi cœpto absisterent, excommunicationis se illos gladio percussurum. Aliàs etiam, cū contra ius aliquid tentasset, anathematis erat vinculis irretitus. Quod cū cōtemnerent, vel ita esse non putarent, solenni die in publicum ad ædem sacram sub ipsa sacrificij primordia processere. Antoninus cū primum eos ad stare sacrificio intellexit, statim in templum proficiscens, iubet sacerdotem sacris abstinere: tum clerum omnem choro protinūs abscedere. Magistratus tanta ignominia affectus, serō tandem

tandem et ratum intelligens, in aedes publicas se recepit. Sed neque tunc præful contentus sacris exclusisse, armatus zelo, ad eos progreditur, ostendit quantoperè Deum & Pontificem læserant, vt iura Ecclesiæ violàrant: non licere ecclesiasticis vim inferri: nisi ab incepto desisteret, maiora se in eos fulmina perstricturum. Carpentì acrius quidam è magistratu migitatur: videret, ne se doleat quandoque summotum præfulatu: ac nisi iara latrare cesseret, abreptum è prætorij fenestris præcipitem in forum dandum. Ad eam Antoninus, tanti non esse se, vt cum martyribus mereatur laurea coronari. Nam si dignitate, quam inuitus inierat, amouerent, nihil sibi gratius effecturos: habere angulum, quò cõsfugiat: ac simul clauim cellulæ, quæ sibi in cœnobio diui Marci pateret, ostentabat.

Sed hæc verbotenus præfulem pupugère. Quod annectam, ad ipsam voluit cutem, atque adeò intimum sanguinem penetrare. Sacerdos Ciardus, vir fama & moribus Vir sanctus parè abest à summo periculo. perditissimus, cum ad tribunal præfulis citaretur, arreptus furijs, falcato gladio se accinxit: Mox in episcopium profectus, exerto ferro, Antonini caput, qui solus tunc in sella quiescebat, petijt, vt discissum bifariam adusque dentes aperiret, sed flexu capitis dum istum vitat, sellæ tergo gladius inhæsit. Ciardus furore ebrius, ob id impressum capiti vâlnus putans, ex episcopo in proximam se domum proripuit, ex muliercula latibulum ad præsentem casum rogans, necubi occiso præfule caperetur. Fœmina ad sceleratum facinus inardescens, furore muliebri accepto subsellio perfregit caput sacerdotis & expulit. Qui statim fuga versùs Fâsulas arrepta, seu metu actus, seu post culpam respiscens, ad Ducciam in D. Michaëlis cœnobio, accepto habitu Minorum, vixit innocentiùs. Antoninus tantum abest, vt in Ciardum quoquomodo defæuerit, vt etiam maximè exhilaratus sit, occasionem illi præstitam ad incundam vitæ melioris formam.

Vt verò anathematis gladium in rebus maximè arduis, & quibus non aliter occurrì poterat, distinxit: sic ad leuissimos casus, cum sit excommunicatio pœnarum maxima, condebat. Ad ea enim iam tempora deuenimus, vt si quis rastros, marram vel bidentem amiserit, putet se non posse commodiùs, quàm à sacris exclusione, reperiturum. Quibusdam fortè iacturam, nescio quam, omninò leuem passis, atque in auctores damni anathematis arma flagitantibus, constanti pectore præful facturum se negauit. Tum instantibus ac maximè commotis, quòd despici se putarent, quantum Non facile fulminanda excommunicationis sententia. à recto itinere deuiarent, qui ad minima censuris vterentur, huiusmodi voluit exemplo declarare. Candidus panis in medium allatus, cum anathematis verba in eum maiestate illa sua protulisset, statim, spectantibus illis, in carbonis atredinem est conuersus. Equis est, inquit, quantumlibet famelicus, qui panem hunc non dicam deglutire, sed vel dentibus audeat tentare? Quis statim vel inspectum non projiciat? Quanto peiore conditione animas, censura laqueo detetas, Deus, cœlites atque homines stom achantur? Abite iam, ac nolite candorem animarum pro tenui lucello in tantas sordes ac nigredinem transformare. Mox nondum profectis, conuersus ad panem: Heus, ait, isthoc nexu anathematis te libero, ac statim, quasi excussisset atredinem, candore viderunt pristino renidere.

Nullus fuit locus, in quo se fortem & intrepidum non ostèderet. E templis, in quibus maximè munditiam & sanctitatem diligebat, non dico semel, sed sæpè fœminas impudico ac meretricio habitu, quasi instrumenta dæmonum ad perdendas & in venerem alliciendas animas, effugauit. Iuuenes, qui spectatum venerant, quanta cunque nobilitate & gratia pollerent, castigatos verbis acriter extrusit. Tum vrbe in ambulans cruce præuia, aleatores, vel solo adspectu perterritos, ad fugam compulit. Ad Bondelmontum porticum, quò nobiles, dum feruet æstas, ad remittendos animos conueniunt, dum maximè incallescere aleam vidisset, spiritu maiore supra hominem instinctus, non splendidos natales, non potestatem veritus, alueolos, tesseras, chartas, nummos, admotis ipse manibus, euertit, quòd liberis tantundem audendi suo exemplo ansam darent, grauiter increpuit. Dardanum Acciaiolum, nobilissimo sanguine ortum, inuectum acrius & cõrumelijs furentem, patienter sustinuit. Eundem paulò post, dedisse impudentiæ pœnas intellexit. Angina nanque suffocatus, amisso vsu lingue, qua præfulem pupugerat, diem obiit. Nouum ludi genus, sortes, in vrbe tunc exortu, quod vsque adeò breuissimo tempore coaluit, vt turmatim, oclusis tabernis, ad perdendam pecuniam curreretur, quàm celeriter aduenerat, tam properè explofit. Mille nummos aureos, qui ex eo ludi genere sacerdoti cuidam obuenerant, intercept: quos pauperibus

bus commodissimè (nam tunc quoque fames seuebat) erogauit. His nulla in re non vigil illa addidit: Iohannem Caninum medicum, exterum quidem, sed Florentiæ commorantem, necromanticum, in Deiparam Virginem latratem, tum hæreticis dogmatis pertinaciter inquinatum, quanquam reclamantibus multis ex ciuibus, concremauit. Tonsoris Petri liberi nocte, nemine vidente, de lectulo ad varios domus angulos non sine magno discrimine ac terrore omnium ferebantur. Cognito hoc Antoninus, preces quasdam & exorcismos membranula inscripsit, atque in cubiculo ante Deiparæ Virginis imagunculam affigi iussit. ex illo non sunt infantuli vexati. Mox cum rem rotam oriri coniectaret, quod Petrus libro quodam, ubi erant bonis remedijs incantationes & carmina demonum permixta, (chirurgus enim erat) quanquam vt imperitus, nihil subesse mali putans, utebatur: eundem librum in diui Marci peristyllo, cum eo pransum accessisset, adstantibus aliquot ciuibus, edacibus flammis tradidit. Obseruatum est, quo tempore est liber igni datus, celum, quod antea serenum arridebat, repente fuisse atris nubibus obscuratum: exusto, pristinam subito lætitiã arrisisse.

Iam quanto splendore tantam in ceteris viri præstantiam immensa illa doctrinarum lux & fulgor illustrauit? Egregium quiddam est, vitæ innocentiam & morum integritatem in vitæ cursu retinere: sed si ad morum sanctimoniam fax literarum adiungatur: quid, quæso, absolutius, quid consummatius omni ex parte potest cogitari? Præstitit vtrunque Antoninus tam egregiè, vt omnes aquauerit, multos etiam excesserit. Scripta illius quod à veritate non cadant, fidem faciunt tam frugifera, tam omnibus expectita, vt iam nullo in precio bibliotheca quantumuis nobilis habeatur, quæ Antonini vigiliis non habuerit: nullus, quantamcunque congeriem librorum acervauerit, putet se aliquid absque illius lucubrationibus possidere. Ea omnia quoniam ita parata sunt ad manum, ac tantoperè quotidiano vsu trita, vt notiora per me nunc fiant, nequaquam laborabo. His paulò antè, quam vita excederet, extremam manum imposuerat. Nam quanquam maximam eorum partem ante Pontificatum contexerat, præsul tamen, si quando posset ocium suffurari, & expungendo quadam, & addendo alia, recoxerat. Quod maximè est in homine mirandum, cum omne genus doctrinarum adyta penetrarit, nullius fuit præceptis infitutus: tantum puer grammatico est traditus: mox aliquandiu, interrupto tempore, sub præceptore Cialecticis incubuit. Cætera per se, nullo hominum tradente, hausit. Quæ quidem quanquam in eius diligentiam & operas ad studia literarum assiduas conferamus, nihil tamen absurdum fuerit, si instillatam quoque cælitus bonam eorum partem crediderimus. Supremo enim lumine collustratus, multa potuit cognoscere, quæ aut nullo modo, aut certè monstrante aliquo necesse est vt capiantur. Nil verò mirum videri in Antonino debet, qui adusque etiam arcana, quæ soli Deo sunt cognita, & quæ multo post tempore futura erant, penetrauit. quod, ne longum faciam, paucissimis expedio, cum non digna sint, quæ prorsus omittantur.

Amicum mercaturæ deditum blandè monuit, ne se tanta lucri cupiditate trahi pateretur, tanto ve animi angore in parandis opibus vexaret: partis, quibus abundabat, diuitijs acquiesceret: ingens enim illi periculum ob eam sollicitudinem aliquando in aquis imminere. Paulò post cum inter Venetias & Patauium nauigio veheretur, subita procella factò naufragio, iam submergendus pelago ferebatur: cum statim Antonini monita memoria repetens, eius præsidium implorauit: Vix votum nuncuparat, & ecce Antoninus celer adstans, capillamento eductum ex aquis liberauit. Cum Prior diui Marci cœnobio præset, quendam cognominem suum (Antoninus enim vocabatur) oriundum ex Ripolis (qui viculus est ad Alpium radices vltra Taurinum) ad diui Dominici habitum admisit: qui mox inconstantia spiritu agitat, traiectum in Siciliam cogitauit. Antoninum tamen ea de re consulens, ne faceret, ab eo est maxime dissuasus. Nam si in proposito perstans transfretaret, futurum, vt graui corporis & animi periculo premeretur. Sed frustra ille consilium poposcit, qui contra patris monita in insulam traiecit. Rem, quoniam literis mandata est, longius non traho. Cum mox ex Sicilia (vt is, qui semel inconstantiam pleno poculo biberat) Neapolim niuigaret, à Saracenis captus & * Tumen ductus, exutus regularem habitum, accepta etiam vxore, Christi fidem abiurauit. quanquam paulò post, cum Antoninum vita esse functum non sine sanctitatis testimonio Itali mercatores nunciarent, memor eorum, quæ sibi prædixisset, collecto animo ac forti pectore, mortem pro Christi nomine lapidibus obrutus tolerauit.

Erant

Hereticum
comburit.

Præclara ei
eruditio &
scripta.

Absque præ-
ceptore eua-
sif doctissi-
mus.

Prædicat
mercatori
periculum.

Itè mona-
cho incon-
stanti.

for. * Tumen
seu * Tumen
tum

Erant Neapoli sorores duæ, quas Antoninus, D. Petri martyris cœnobio præfectus, calore suarum concionum ductas, ad quandam vitæ sanctioris formam in religioso habitu, intra domum tamen, excitauerat. Has rogat, vti hospitibus, qui Florentia venerant, & quos acceptos mensa, hilarius volebat recreare, placentam, farina & oleo subactam, tum melle illitâ pararent. Negantibus, non quòd non euperent patri gratum facere, sed quòd nil fere olei, nil mellis, & quod ad parandam placentam sufficeret, in vasis esset: mandauit, bono essent animo, atque id tantillum fumerent: scirent abundè habituras se ad præsentem usum, & in posterum manantium liquorum in eisdem vasis copiam futuram. Quid plura? Paruerunt sororculæ: Oleum verò in lecytho, mel in dolo diuina quadam scaturigine sic excreuit, vt integrum septennium ad vsus domesticos non deesset. In earum hortulis cum rigente cælo mali citræ ad vnam omnes stirpitibus aruissent, limonem (ea est arbuscula ex eodem genere) quam suis præsul manibus panxerat, proditum est, solam ab illa vredine atque intemperie seruatam. Iniurius essem, si à suis sororibus tertiam separam. Huic, cum iam orbatam viro consolaturus visitasset, diuino spiritu afflatus, prædixit filiarum duas Christi iugum in monasterio subituras, tres ante exactum annum vita excessuras: mares in viros magnos, doctos ac locupletes euasuros. Quid multis morer? Fœminarum duabus Christi se famulari addicentibus, tres ad condicium obiere: ex maribus vnus Archiepiscopus, duo reliqui ad conferas opes, iuris quoque peritiam addiderunt. Antoninus igitur, quancquam semper amauit intra humilitatis caucam latitare, non potuit tamen inter tot prodigia virtutum & præclaros doctrinæ ac morum radios non splendescere. Iam fama sanctitatis se non poterat intra Florentiæ muros cohibere. Totam est latè Italiam peruagata. Ad Principes, Episcopos, Cardinales, ad ipsos Pontifices penetrauit. Ea est enim natura sanctitatis, vt quo plus oculatur, eo latius delata ad conspectum hominum, ipsa sibi viam aperiens elucescat.

Olei & mel-
lis exigui
mira incre-
menta.

Tanta sanctitatis eius mentes hominum ac tam constans opinio peruaferat, vt quacunq; transeuntem illum cognouissent, passim currebant, ac flexo poplite mares, fœminæ, diuites, in opes, senes, paruuli, plebeij, nobiles, ad benedictionem præsulis curarentur. Atque in tam peruulgata sanctitatis fama dici non potest, quàm se intra se, hoc est, intra humanæ conditionis limites coercuerit. Cum quidam sanctum eum appellasset: Sancti, ait, in cælo commorantur: nos peccatores terram colimus. A Romanis pontificibus non solum amabatur, sed etiam summa quadam obseruantia colebatur. Eugenius quidem, qui eum ad præsulatum Florentinum, ratione tantum virtutis habita, euekerat, paulò post Florentia ad se Romam conuocauit, vt vberius posset eius familiaritate recreari. Statuerat enim, vt fama erat, ampliore eum gradu dignitatis honestare, nisi obitus consilium interrupisset. In graui illa quidem ægritudine, qua decessit, eubanti sibi eum semper assidere voluit: mox etiam ad mortem properanti ab Antonino tantum sacramenta poenitentia, eucharistia, atque extrema vnditionis exhiberi. Non minoris est à Nicolao quinto, qui Eugenio successit, habitus: cui non sât fuit coluisse Antoninum, nisi etiam sanctitatem eius ceteris amplo laudum cumulo prædicasset. Illud enim constat eruditum grauemque Pontificem protulisse: Non minus, ait, archiepiscopum Florentinum in diuorum catalogum adhuc viuente referendum esse censeo, quàm Bernardinũ mortuum: quem compluribus ac probatis testibus, consensu totius Ecclesiæ, eiusmodi honore decorauit. Id quod non ad D. Bernardini taxationem aliquã, sed totum est ad nostri præsulis celebre præconiũ conferendum. Idem expenso & acri iudicio Pontifex tantam esse Antonini integritatẽ & exactam peritiã conspicatus, audiendos nullo esse pacto statuit, quicumque à iudicijs & causis, ab Antonino iam cognitis, ad curiã Romanam prouocassent. Immota enim esse voluit, quæcunq; absoluendo vel damnando vir integerrimus, & qui nec falli nec fallere posset, peregisset. Nihil verò vnquam ex Nicolao ad sua vel aliorum cõmoda quaesiuit, quod non facile ac statim reportaret. Cum annonæ caritate ciuitas laboraret, ac sapius à summo magistratu pecunias in pauperes erogandas accepisset, & mox, inualefcente malo, suis non posset prouentibus, tenuibus admodum, pauperes, qui loco filiorum erant, recreare, ex eodem Pontifice magnam pecuniæ summam impetrauit.

In multa
apud oēs
veneratio-
ne est.

Eriam Ro-
manos Põ-
tifices.

Secundum Pontifices maxima beneuolentia eum complectebantur Romanæ ecclesiæ Cardinales, Dominicus præcipuè Firmanus, vir virtute præstans & autoritate magnus, qui celebre sanctitudinis & integritatis nomen posteris reliquit. Petrus quoque Barbus, Eugenij nepos, in pontificatu Paulus. Tum Ioannes ille Turrecremata, tot

Item Car-
dinales.

ingenuj & scriptorum monumentis clarus: omnes præterea galeriti patres, tenera sunt quadam dulcedine ac benevolentia præfulem profecuti. Id verò nullis sibi artibus aut ambitu parabat, cum nullus esset hominum, qui minus ad gloriã, aut ambientes dignitatum gradus duceretur. Quacunque enim illum tractãsses, immorus & iniuctus ad omnẽs ictus persistebat. Non auri sacra vis hominem expugnauit, non voluptatibus est raptus, non contumelijs incensus, non humanarum laudum illecebris eneruatus. Vt enim habitum sui ordinis, ita ne vultum quidem, nedum animũ atque illam in retinenda virtute constantiam, factus pontifex immutauit. Tantum verò abest, vt aucupandã maiori dignitati operam daret, vt etiam ad suam cellulam, in qua honore illo & literario ocio fruebatur, frequenter inhiaret. Cardinalem breui futurum adulatori cuidam impudenter blandienti: De sepulcro, respondit, nobis est ac propinquo interitu, non de sublimiore gradu, cogitandum. His ille sibi artibus omnium gratiam conciliabat: miseratione, iustitia, rectitudine ad aucupandos homines vt ebat: quibus ita suorum ciuium sibi animos colligauit, vt beatos se, quod talem accepissent præfulem, acclamarent. Cosmum quidem Medicem, vt cetera omnia prudenter, illud etiam sapientissimẽ dixisse constat: Magnis sua tempestate Florentiam urbem calamitatibus, maioribus tumultũs bellici periculis, tum pestilẽtia, annonæ caritate, terræmotibus, atque sþrimis fuisse intestinis seditionibus vexatam, quæ nobilem potuerant euertere ciuitatem: Ea omnia sanctitate ac precibus Antistitem summuissẽ. Is ille Cosmus est, quo nullus ditior, nullus prudentior, nullus denique in religiosum cultum suo tempore propensior. Is tantum in ciuitate potuit, quantum voluit, sed ipse sibi modestiam imperauit. Cuius quoniam dicta factaque, præterquam quod passim celebrantur, ab illustribus autoribus & pluribus sunt monumentis literarum tradita: tantum, quod ad præsentem locum spectat, delibabo. Mortuo Bartholomæo Zabarella, (quod dixi) complures ad præfulatum adspirabant. Cosmus verò & quoniam in ciuitate plus ceteris poterat, & apud Eugenium quanta quiuis gratia pollebat, nulli dubium, quin potuisset è suis aliquem, deturbatis ceteris, præficere. Noluit sanguini & carni dare, quod virtuti, quod Christo vir prudens & integer deberi iudicauit: sed magnus ingeniorum & hominum spectator, ad Antoninum rem totam deferri apud Eugenium cõsultauit. Quãquam enim adactus eius precibus literas ad eundem dederit, vt eo fasce leuaretur: clam tamen, ne quem alterum præficeret, calentiũs & ex iudicio perscripsit. Quod si ea metimus, quæ feminamus: immò si vnum dantes, centuplum accipimus: quid impedit, ne dicam in Cosmianam domum pro vno præfulatu, Pontificatus duos maximos redisse: iam tum, cum tot religiosas ades ac templa à fundamentis excitabat, videbatur prope totum tias præfigere: qui Leoni X, qui tibi etiam Clemens septime ecclesias, Ecclesiæ principibus parabat.

Sed Cosmum alij: nunc ad Antoninum redeamus. In quo etiam facundiam, vt illa ferebant tempora, non desideramus. Tunc enim exeruisse caput videntur cultiores literæ, quæ tot seculis obrutæ ac sepultæ propemodum iacuerant: quod ipsum magna ex parte Cosmo, magno ingeniorum fautori, referre acceptum, si grati esse volumus, debemus. Itaque Nicolao quinto vita functo, & in demortui locum Calixto tertio successo, Florentinus populus legatos, qui de more gratulatum Romanum profecturi essent, deligit. Ij fuere Iannottus Pandolfinus eques, Otho Nicolinus iure consultus, Antonius Ridolfus, & Iohannes Medices Cosmi filius, viri proculdubio præstantes. Quò tamen legationi maior autoritas inesset, Antoninum primo esse loco voluerunt. Admissis in consistorium publicum certa die, in confessu illo totius orbis celeberrimo eum se Antoninus orando præstitit, tanto sententiarum pondere, tanta verborum copia redundauit, adiecta actionis gratia, tum dulci quodam vocis sono ac totius oris venustate: vt stupore omnes maximo percellerentur, quod non theologus aut orator, sed missus è celo quidam fuisse angelus videretur. Quæ res alterum subinde illi laborem iam confecto senio cõstauit. Cum enim celebrare per se ciuitatis nomen, celebrius sua legatione reddidisset, mox ad Pium secundum, qui Calixto successerat, collegis additis gratulatum misit. Eos fuisse constat Angelum Acciaiolum equitem, Aloysium Guicciarinum, Petrum Pactium, Guilielmum Oricellarium, ac Franciscum Medicem. Neque verò sibi ipsi nunc etiam orando cessit, sed pari est etiam cunctorum plausu celebratus. Pius verò quanti illum fecerit, vel ex eo licet coniectare, quod cum ad Pontificatum euectus, velle conuulsis quibusdam, quæ paulatim ad publicã iacturam & morum lapsum irrepsent, Romanam curiam in antiquum candorem ac for-

mana

Præclarum
ad adularo
rem respon
sum.

Cosmus
Medices
egregie præ
dicatur.

Leonem X.
& Clemen
tẽ VII. dicit

Insignis ei
oratio corã
Pontifice.

nam reuocare, mandasset quæ eam prouinciam grauibus aliquot Cardinalibus, Antoninum quoque, ut peritum rerum & integrum, illis esse addendum iudicauit: quanquam ea res, urgente tunc bellico strepitu, in pacatiora tempora sit dilata. Ad Fridericum quoque Casarem in itinere excipiendum, quem in Italiam rumor erat aduentare, legatus est à supremo magistratu designatus. Quod ille munus, fractus senio, rejiciendum esse, in alterum dicens, recusauit.

Et hæc eò pertinent, ut quanta vir prudentia fuerit, & quam constans opinio omnium, posse Antoninum dicendo plurimum, cognoscamus: Neque profectò in ea sententia fallebantur. Nam ut cetera nunc sciamus, cum defuncto legationis ad Calixtum munere, reuersus vnà cum collegis, supremum vellet magistratum (rota enim vis legationis in eum incubuerat) quæ gesta ac dicta essent edocere: tam dilucidè omnia narrauit, sic memoriter minutissima quæque extulit, tam strictim, quæ sparsa erant, adunauit, ut diuinum quoddam, non humanum, esse ingenium dixisses. Neque verò non altera ex legationibus signis fuit honestatè, ut nusquam fuisse ociosum præfulem sciamus. Nam cum ventum esset ad flumen Paleam, solito tumidiorem, rogareturque ab vno ex collegis, ut dimisso mulo paruulo, cui infidebat, generoso ac sublimi equo ad traiectum vreretur: Mulillus meus nusquam, ait, vestigio fallitur. Mox signo crucis facto, tutò ac facile transmisit. Affirmabant collegæ aquas, dum transiret, in stagni morem quicuisse: se non citra periculum, altioribus iumentis insidentes, ad vltiorem ripam fluminis delatos.

Non sine miraculo transit flumen.

Iam tempus appetebat, ut quod in hoc vitæ curriculo in lachrymis seminârat, in exultatione, ad cælestem vitam tralatus, tandem meteret. Itaque cum annos tredecim ac menses duos Florentinæ ecclesiæ præfuisset, ad quam quinquagesimo & septimo ætatis anno fuerat euectus, in morbum incidit, correptus febricula quadam, quæ phlegmatica à phlyctis vocatur: ita ut non ignea & acri, sed lenta, ac propterea longa ægitudine laboraret. Erat in suburbano Antoniano, quod episcopale hærediolum portæ diui Galli adiacens, à ciuitate non totos mille passus abest, quò solent præfules secedere, si quando animum remittere, atque vrbanos placeat strepitus vitare. Cum iam cõperat morbus augeri, ac febris facta viuacior, medullas senis & artus tenuis corpusculi depascebat, fortè Franciscus Castilonus accesserat, (quanquam à patris latere parum aberat.) Is, vti sit, cubantem solabatur: bene sperandum esse: nihil subesse discriminis: postremò redituram valetudinem bonam & celerem promittebat. Vir verò intrepidus ac Martino similis, vtra sibi & ouibus tunc vita esset commodior, non deliberans: Fiat, inquit, voluntas Dei: ac statim diuino quodam spiritu illustratus: Dies, ait, annorum nostrorum in ipsis septuaginta annis: quasi summam vitæ diem præcincens, cum iam septuagesimum ætatis annum attingisset. Sacro itaque Eucharistiæ, mox etiam, morbo ingrauescente, Calendis Maijs paulò antè quàm obtenebresceret, extreme Vnctionis clypeo munitus, integram illam peccatorum condonationem, quam indulgentiam vocamus, liberalitate Pontificia acceptam, legi sibi & impendi petijt: adstantibus sui ordinis cœnobitis, qui frequètes, & quandiu laborauit, certatim omnibus charitatis officijs lateri paterno hæserant. His ritè ac sedulò peractis, circumfusi lecto fratres, matutinum officium decantârunt: iamque ad eum locum venerant, quem, perfoluto triplici nocturno, laudes appellamus, cum vir sanctus iam cum morte luctans, feruore quodam actus, quo potuit conatu in ea verba, quæ præcinitur Laudibus, erupit: Deus, ait, in adiutorium meum intende. Id quod assidentes, qui luctui ac gemitibus vacabant, ad nouas subinde lachrymas excitauit. Cum verò modicus iam calor teperet in corpore, atque ad ipsum iam ferè limen vitæ processisset, nihilque posset nisi fortè truncatum quiddam eloqui, illud tamen moribundus defecta, ut poterat, vocula crebrò repetebat: Seruire Deo, regnare est: quasi iam laborum præmium ob oculos videret. Tum illud quoque (quod mihi est initio dictum) frequenter iterabat: Sancta & immaculata virginitas, quibus te laudibus offeram, nescio: incertum, an ad Deiparam Virginem conuersus, quæ se luctantem cum morte visitasset, an hilaratus, quòd inuiolatum ad illum vsque diem corpus virgo ab omni obscœnitatis putredine seruasset.

Febri phlegmatica corripitur.

Psal. 39.

Verissima sancti viri in extremis sententia.

Inter hæc fratres post matutinas Laudes cum totum psalterium percurrissent, eosdem psalmos à capite resumpserant: iamque ad eum vigesimi & quarti locum venerant, quo dicitur: Oculi mei semper ad Dominum. ipse tunc, sublati in cælum oculis ac manibus, eadem verba repetens: Oculi mei, ait, semper ad Dominum, quoniam ipse

eueffet de laqueo pedes meos. Vix deinde percipi aliquid potuit: tantum ex continuo labiorum motu, tum ex perceptis paucis, intellectum est in psalmodia quadam sic agentem animam versari. In primis vero postremum psalmum, Laudate Dominum de caelis, crebro videbatur iterare: quo in omni vitae cursu, ut coenobitae asserbant, erat solitus oblectari. Si quid a psallendo cessasset, complexus crucifixi effigiem, quam fratres obtulerant, tanto ardore osculabatur, ut qui aderant, non possent a lachrymis temperare. Sexto itaque Nonas Maij, pridie quam tunc Ascensio Domini coleretur, anno a natali Christiano Millefimo quadringentesimo & quinquagesimo nono, sub auroram ferme, amicus ille Deo spiritus, effracto corporis claustrum, ad vitam perennem euolauit. Qua hora ad caelum emigravit, Florentiae in monasterio Cisterciensi religiosus vir Tutius, ex eo monachorum genere, qui sacris non inhiantur, cum esset in peristylio, quod nunc claustrum vocamus, nubeculam vidit splendidam pyramidalis forma, intraque illam infantulum liquido in aere pendere: quae Antoniano suburbano, vbi sanctus praesul obierat, adsans, paulatim ad sidera tollebatur. Intellexit vir Deo plenus, Antoninum humanis rebus excessisse: ac statim Abbati Septimiano re soli ac silenter patefacta, uterque cum iam diluxerat, cognouit in eodem suburbano ea ipsa hora praesulem obisse. Asculi Constantius Fabrianensis ex Praedicatorum ordine, vir magnae sanctitatis, eadem hora, dum orans in templo vigilaret, Antonini animam vidit multo gloriae lumine vestitam, caelum scandere: quo etiam temporis articulo, alterius coenobitae ad ignes purgatorios descendere: inspecta rei diem & horam annotauit: compertum est, eodem momento temporis utrunque decessisse. Florentiae duae mulierculae, tertium Diui Dominici ordinem professa, in eodem simul contubernio viuebant. Harum iunior ut in lectulo surgeret, quo possent parata domo ad ecclesiam procedere, a seniore excitatur. Cum id parat, in latus, ut sit, recidens, a leui somno iterum occupatur: dormiens videre visa est apertos caelos, ac Saluatorem sublimi folio confidere: hincinde angelorum ac diuorum hominum magna copia, in quibus Thomas Aquinas, insipatum: tum proximè ad Aquinatem sellam inanem, adsstantibus tamen angelis, collocatam. Ad haec ministros quosdam, qui pararent viam, ac dicerent: Heus vos, aperite viam, accedite. Antoninus nanque antistes Florentinus, ima deferens, nunc caelos ascendit, in sede hac instrata confestus. Dum haec muliercula iunior spectat, atque ab importuna seniore rursus excitatur, tota illa simulacri series euauit. Paulò post cum ad ecclesiam processissent, qua hora iunior ea viderat, fato esse functum cognouit. Res profectò rationi consentanea, ut doctore & virgini Thomae Aquinati, Antoninus quoque doctor & virgo iungeretur.

Pius II. Ro.
Pontifex
sancti viri
funus curat
magnifice.

Quo tempore sanctus praesul animam efflauit, Pius secundus Romanus Pontifex Florentiam appulerat, ad Mantuanum conuentum, quem de communi re aduersus Turcas indixerat, profecturus. Is maximè Antoninum, ut diximus, obseruans, nihil non sibi de viri integritate ac literis pollicitus, quantoperè viuentem coluisset, officijs in defunctum praestitis declarauit. Funus itaque diligenter ac magnifice pro viri ac ciuitatis dignitate voluit curari. Neque enim quicquam ea de re statuerat Antoninus. Tantum dum morbus ingrauesceret, si quid domi fuerat, diuidi pauperibus imperauerat: sic ut quae elato iam funere in episcopio resederant, nummis quatuor aureis redemissis: atque ea quidem, si cochlear demas argenteum, quo ad potiunculas aeger utebatur, erant omnia vilissima. Voluit itaque complures episcopos & aliqua insignes dignitate, dum deduceretur, funus sequi. Ad haec defuncti antistitis familiares, longas pullasque, indutos vestes, interesse. Hos ponè magna est pars clarissimorum ciuium, & qui plurimum autoritate poterant, ut honestarent viri sancti funus, insecuta. Primum itaque ad primarium templum ciuitatis cadauer extulere: vbi in conspectu Cardinalis sancti Marci, mox Pauli secundi, qui extremo illo officio noluit amicissimo praesuli deesse, quae de more ad funerales pompas adhiberi solent, persolutis: inde vesperi ad diui Marci templum, vbi Praedicatorum habitant, magna vi populi circumfusa, deduxerunt. Ita enim testamento Antoninus cauerat, vti non operoso monumento, sed humi proximè suos fratres conderetur. Iam verò hic vniuersam vidisses commotam ciuitatem. Tota enim, veluti in publico lectu, iustitio indicto, ad ducendum sancti funus properabat. Non senes, non paruuli, non mares, non foeminae domi constiterunt. Ad vnū omnes ad diuum Marcum currere: Ibi sancti viri manus lambere, ac pedes certatim osculari: Pars gemere, quidam lachrymari, nonnulli ex alto pectore suspiria trahere, multi etià querulis vocibus eiulari. Neque verò ciuitas ac suburbana tantum, concursu frequen-

frequentissimo ad rei famam conuolârunt: sed ipsi se non potuerunt montes ac remota loca coërcere. Passim itaque ruebatur ex vicinis vrbibus, oppidis, vicis, locis campestribus & montanis, turmatim confluebant, quò possent, antequàm sepulcro inderetur, osculari. Condonauit Pius, ad eius sanctitatis testimonium, septem annorum ac totidem quadragenarum pœnam ijs, qui sanctum cadauer & manus osculatum accessissent. Hinc factum est, vt alijs super alios aceruatim ad cadauer osculandum cõfluentibus, non nisi octauo ab interitu die conderetur: quo toto temporis spatio non modò graue aliquid ac foetulentum non oluit, sed suauem quandam fragrantiam spirans, populos recreabat. Ore aut̃ venustior & hilarior defunctus, quàm viuus fuerat, videbatur. Quin manus ac pedes adhuc mobiles & tractabiles, quasi tunc recens expirasset, rigor nullus contraxerat, sicuti nullus quoque liuor reliquum corpus inquinauerat. Quæ vel sola magnam poterant offendere sanctitatem: quam tamen maioribus indicijs adhuc inconditum declarauit.

Pius II.
quid de eo
senferit.

Nam quo die sunt in diui Marci templo exequiæ celebratæ, fœmina inualido latere & quo non utebatur, sancti corpus attigit. Nondùm templi limine pedem extulerat, cum redeuntibus viribus, vsùm quoque lateris integrum redisse prædicauit. Matheus quoque Ciachus, multos iam annos altero brachio impeditus, quod ne mouere quidem poterat, nedùm sublime tollere, omni medicorum subsidio desperato, sanctum cadauer adiit. Postquàm oscula manibus impressisset, timore posito, earum alteram arenti brachio admouit: ilicò salutē reddita, ad lanificium, in quod incumbere solebat, incolumis remeauit. Laurentiæ quoque, cuius manus & pedes excrefcens tumor deturpauerat, salutē fuit sancti manuum cum suis confricatio.

Miracula
post obitum
eius.

Vt autem ardor ille currentium populorum paulùm refrixit, sepulcro tandem intulerunt. Ne verò vltimam illius voluntatem infringent, qui testamento cauerat, vt eodem conditorio, quo cœnobitæ, clauderetur: (Id verò pro chori foribus excavato antro, humili ac depressò loco situm est) aliud choro assidens, temporarium ac paulò eminentius, ad læuam extruxerunt: ita factum est, vt voluntati eius obuiam non iretur, & sanctitatis aliqua ratio ac dignitatis haberetur. Occlusus tumulto, quot signis fulserit, non est nostri consilij recensere. Plura enim sunt, quàm vt eorum nunc numerus iniri possit: præsertim cum in rebus Antonini, quantula sit ista laudatio, viri prudentes non ignorent: qui ceteras iustitiæ, mansuetudinis, pietatis ac totius sanctimonix virtutes, ac demum cœlestem illam conuersationem signorum prodigijs anteponunt. Quia tamen curiosis quoque est auribus consulendum, appingam pauca de multis, quæ fuisse constantissima comperero. Nam ingentem illam vim, qua fulsisset scriptores prodiderunt, quicumque voluerit, ex illis perat. Non enim sum nescius, si quæcunque referuntur, extremo huic operi velim addere, huius lucubrationis pedes futuros toto corpore longiores. Tunc enim scribendorum signorum finis esset, cum à patrandis ipse demum abstineret: qui quasi hætenus non splenduerit, nunc toto sole prodigiorum terras videtur illustrare.

Fabrianum oppidum est in Piceno, quanquã nouum, non ignobile. Hic fœminæ cuiusdam (ambiguū cur) tota facies & caput intumuerat, vt penè orbes oculorū, adempto fermè cernendi vsu, viderentur. Quasi verò hoc morbi genere, quo diu laborauit, non satis vexaretur, accessit contractio totius corporis, vt esset officio membrorū omnium destituta. Non stare, non iacere poterat: non vnde semel collocata fuerat, moueri. Sedebat tantum, obtorto toto corpore, & in seipsum velut in spiram misero quodam membrorum flexu redeunte. Tota erat in angoribus & ærumnis: non interdū, non noctū quiescebat. Habebat hæc germanum Andream, qui ex Prædicatorū ordine apud beatum præfulem diu adusq; obitum persisterat. (is enim sancto Antistiti mos erat, vt vnū saltē è suo ordine apud se morari permisso præsentium veller.) Is paucis mensibus, postquàm excefferat, visum matrem ac sororculā hęc egrotantē, vtrinq; mendicissimā, perrexit Fabrianum. Ne verò solo adsp̃ctu miseræ, sed aliquo munusculo recrearet, Antonini tunica ea, quæ non ad curē, sed in prospectu gestatur, superposita ceteris vestibus, donauit. Conuersus deinde ad sororē, dum blandis verbis ad patientiā hortatur, in Antoninum incidit: atq; vt humanis excefferat, vt plures salutē restituerat, vt quotidie signis emicabat, longa oratione declarauit. Ad eum, quando hominū auxilia deerant, se cõuerteret, illius præsidium imploraret: futurum, vt sancti misericordiā præsentis remedio experiretur. Misera muliercula, quæ se destitutam omni humana ope videbat, quid non faceret: incensa fratris adhortatione, Deum, se sancti meritis iuuaret, maximè precabatur.

Fabrianum
oppidum.

Præclarum
miraculum
ex tunica
ancti viri.

cabatur. Cum aduersperasset, fide iam incallescens, acceptam ex matre tunicam, materno adminiculo ad carnem induit, ac insequente nocte tota etiam gestauit. Vbi diluxit, detinuerat facies, membris ac nervis vigor redierat. Quid plura? Eo ipso die, ne putes paulatim valetudinem redisse, quæ antea non stare, non iacere poterat, ad flumen ad lauanda lintea, integra valetudine atque in totum libera, cucurrit.

Contracta
per visum
sanatur.

Iam quando a foemina exorsi sumus, in eo sexu adhuc aliquantulum persistimus. Florentiæ in monasterio diuæ Luciae, vbi sub signis diui Dominici nobilis virginum cœtus militat, virgo Charitas (ita enim adhuc viuens appellatur) Guidonis Tholosini filia, toto erat corpore attonita & contracta: quin spina dorso adeo curuata, vt in arcibus morem os ipsum genibus iungeretur. Ad hæc stare nullo modo poterat: ac denique monstrum, aut monstro similem appellasset. In ea, ita toto sexennio laborante, omnes suas medici frustra artes & remedia tentarant: postremo abiecto curationis rædore, salutem penitus desperauerant. Charitas verò, quæ quanquam tabefacta erat corpore, salutis desiderio ardebat, ad Antonini charitatem conuolauit. Cum itaque sub noctem die quodam delassata intra cubiculum sederet, atque ad præfulis imagunculam, propè affixam, solito vehementius oraret, ardore quodam sensit interius & cor & corpus totum commoueri: mox visa sibi est sanctum antistitem, non subiectum tamen oculis, uteri: qui admota vna manu pectori, & tergo altera, blandè contrectans, ita, vt diximus, inflexam & obortam emendaret. Nec vanum fuit, quod inspexerat. Nam se ilicò restitutam intellexit: ac penitus correctâ, nunquam in posterum in id genus morbi recidit.

Item alia, comitiali morbo laboras.

Relicta Florentia, quanquam Senensem urbem adeamus, intra eundem tamen sexum atque eundem ordinem consistemus. Iohanna Petri Libri filia, abusque incunabulis morbo comitiali vexabatur. Cum deinde in monasterio Paradisi ad campum regium virgo inter virgines habitaret, bis ferè singulis mensibus eiusdem morbi furijs immaniter agebatur: sic, vt infaniens ac benè stulta, cogere tur per dies aliquot, quousque respiceret, compedibus & vinculis coerceri. Cum respicisset, & de referendo inter sanctos Antonino (quæ res tunc agebatur) cognouisset: audito etiam, quòd signis coruscaret, confessoris hortatu, eius præsidium, pollicita ceream statuam, implorauit. Breuibus rem claudo. Vidit virgo præfulem in Prædicatoreum habitu, angelis compluribus stiparum, qui se non conflictandam in posterum eo morbo pollicebatur: tum vt Florentiam iret, atque ad sepulcrum statuam erigeret, admonebat. Saluti reddita, ac mox, cum licuit, Florentiam profecta, statuam ac tabellam pro sepulcro, reportatæ valetudinis indicium, appendit.

Miraculum
ingès ex san-
cti viri ca-
pitio.
Item alia.

Placet, vt antequam Florentiam remigremus, Pisas etiam accedamus. Vbi præfectus erat arcis veteris, Matthias Fedinus Florentinus. Huic erat filius Raphaël, adhuc puer, qui cum ad cacumen arcis ascendisset, pede lapsus, ad solum spatio cubitorum quinquaginta cecidit, & quod magis miserandum fuit, impexit in aceruum lapidum, seu verius globorum, qui tormentis æneis seu bombardis (tantum potuit furor hominum in homines) emittuntur. Illicò mater, illicò ad famam complures aduolârunt: omnes puerum, in quo vitales spiritus interiorum recesserant, aut mortuum, aut moribundo proximum putârunt. Meliorus Crescius, qui & ipse, nescio quam, in ea arce personam publicam gerebat, illuc capitio accepto (id birerum Hetrusca lingua dicimus) quod diui Antonini fuerat, accurrit: quod vbi capiti pueri exanguis indiderunt, statim reuiuiscere, & collecto spiritu visus est melius habere, integram salutem diebus post paucis adeptus. Eodem capitio dysuriam, febres, dolorem capitis, maniam, ne longum faciam, curata omnia: tum puerperium facilius fuisse, constat. Florentiæ Iacobus Hieronymi, quatuordecim annis morbo elephantino correptus, frustra admotis medicorum præsidijs, conualuit post octauum ab emissio voto diem. Ibidem Simoni Perozio non paucis annis intestina non absque dolore defluebant. hoc olim familiariter utebatur Antoninus, qui & ipse eo morbi genere fuerat affectus. Humana itaque videns adminicula deesse, ipse plenus, sepulcrum adiit: posteaquam flexo poplite, quanto ardore potuit, orasset, (mirum) adhuc sepulcro incubanti intestina steterunt, quasi iam certo loco confuta essent ac prorsus deligata. In eadem ciuitate Paulus Operanus ad cætera in hanc lucem prodeuntium incommoda illud etiam adiecit, quòd surdus & mutus à matris aluo, nihil omnino est vsque in septennium locutus. Cum suos omnes conatus medici ad aperiendum os & aures adhibuissent, Laurentius pater ad Antoninum, quem dum viueret, intima amicitia coluerat, nuncupatis votis, filij calamitatem miserans, confugit. Breuè dicam: statim reseratae sunt aures, & soluta lingua. Leonardus

Item surdus
& mutus.

dus Reatinus gemina est liberalitate præfulis donatus, & quòd ipse in Porrectanis balneis ignea & periculosa febre leuatus esset, & quòd filiolum, è sublimi loco ad solum lapsum, cuius iam medici vitam desperarant, eius patrocinio incolursem recepisset. Aloysius Florentinus, & ipse olim præfulis domesticus, patrem habuit, qui mente lapsus, noctu solus urbem non absque graui periculo circuibat. Integro biennio, quid in eo curando medici possent, voluit experiri. Postremò cum omnia in irritum cedere vidisset, emisso voto, ad Antoninum iam defunctum fugiēs, recepit patrem, qui tam sa- Item amēs,
 peret, quàm qui nunquàm in mentis inopiam incidisset. Ioānes Marigliollus ex ordine Prædicatorum, in diui Marci cœnobio sarcindis vestibus præfectus, integrum diei dexteriore oculo laborans, vt quasi subularum cuspidè vellicari se putaret, nocte insequente oculo (non enim tum dolor sinebat aperiri) ad marutinas vigilias profectus, ac pro sepulcro præfulis in orationem toto ardore animi collectus: Pater, ait, ne (quæso) obliuiscere te nunquàm denegasse mihi aliquid, cum viueres, seu quid ad matrem meam inopem & senio confectam subleuandam, seu ad meos vsus poposcissem. Et nunc obsecro, affecto oculo tuæ clementiæ collyrium adhibe, tantum de tua mihi misericordia polliceor, vt nunquàm nisi voti compos sim ab hoc tuo sepulcro recessurus. Mox cum se dicturum quotidie quasdam eius nomini preculas, voto alligasset, ac Item penē
lo laborās.
 penē loqui desisset, omnis, aperto statim oculo, morbus & dolor aufugit. Nicolaus Biliotus, diu formandis nouitijs in D. Marci cœnobio præfectus, quod est numero fratrum & vitæ sanctimonia conspicuum, è sublimi scala, dum in D. Marci natalitio festa fronde templum ornat, ad solum deturbatur. Territus, quòd se videbat in vitæ periculo versari, adhuc sui compos, Antonini se muniri præsidio rogauit. Accurrunt fratres, & exanimem putantes, volebant ad valetudinarium portare: cum subitò resumpto spiritu, petijt vt se sancto præfuli ad sepulcrum præsentarent. Ibidem cum orasset, tam Item penē
exanimis.
 celerem, quàm integram salutem reportauit. Marcus Pechius fortè cum iam annis auctus equitaret, in foueam deuolutus, equi etiam superstantis pondere premebatur. Antonini præsidio, quem, dum ille in præceps rotaretur, inuocarat, vtroque periculo est exemptus.

Neque verò, quanquàm ad suscepti operis finem properemus, silentio inuolendum est, & nobiles scēmas & nuptas, paterna pietate sanctum præfulem subleuasse. Feus Belcarus, boni viri nominis, & Hetrusca lingua poëta non vulgaris, cuius hodieque nonnulla monumenta extant, resperfa pietate Christiana, ex vxore filios complures tulerat: quas, quanquàm rerum inops, suis maritis singulas honestè collocauit. Defuncto Antonino, vna adhuc domi, matura iam viro, superabat: quam miser, quòd fortunis destitutus esset, viro non poterat perindè, ac alias, copulare. Secesserat fortè ad monasterium suburbanum, cognomento Campora: (Religiosas enim ades religiosus frequentabat) Cum absoluto prandio de rebus salutaribus cum monachis suauis colloquio tractasset, intra cubiculum, vt aliquantulum conquiesceret, est deductus. Hic Vifio cuius-
dam.
 cum obdormisceret, videbatur sibi esse in ecclesia diui Marci, atque Antoninum quasi tunc viueret, intueri. Tum verò maximè instare, ne filia causam posthaberet: postremò, an se voti compotem faceret, rogasse: Antoninum verò inclinato capite, se facturum annuisse. Reuersus intra urbem, & iam agens hilarius, paucis post diebus filiam despondit viro nobili: qui eas vltro nuptias perens, in exigua dote quiescebat. De nobili diximus: nunc ad nuptam veniamus. Constantia, Luca Panzani filia tribus maritis fuit, alio super alium obeunte, coniugata: cum omnibus viginti & duorum annorum spatium peregit, è quibus totos decem & octo infœcunda & sterilesceus, nihil liberorum tulit, quanquàm præcepta medicorum omnia & balnea tenrarat. Peracto demùm apud tertium maritum quadriennio, Antonini nomen ijs legibus inuocauit, iniecturam se scilicet proli toto septennio Prædicatorum habitum: tum sepulcro statuatam ceream erecturam, si demùm, sterilitate posita, marem peperisset. Quis (quæso) Sterilis fe-
mina impe-
trat fecun-
ditatem.
 credat, nuncupatis ilico votis Antoninum affuisse? Nam nouem ab emisso voto exactis mensibus statim filium peperit, & cum tota vicinia partum supposititium putaret, quos subindè peperit, eius fecunditatem declararunt. Quatuor enim liberos, duos scilicet mares, ac totidem foeminas, nono quoque mense vnum, intra triennium procreauit. Eiusdem nominis & sexus aliud vno ferè verbo perstringemus. Constantia Thomæ Benicafa cum foeminas octo peperisset, audito, quòd tantis Antoninus signis emicaret, ad sepulcrum orans, ex eo marem triduo, postquam orauerat, conceptum, mox suo tempore editum, impetrauit.

Iam

Varij de-
pulsimorbi

Iam quis minuta illa & quotidiana, depulsas dico febres, dolores capitis sedatos, oculorum aciem & vsu restitutum, doloris dentium rabiem placatam, plethysim radicibus conuulsam, eruptiones ex tulli sanguinis compressas, plures à naufragiè seruatos: ad hæc factum mortuum, qui edi non poterat, eductum: tum tres infanas foeminas (rem profectò paucis tentatam) sibi ipsi redditas, energumensu, cilicio imposito, occupantis demonis tyrannide liberatum: præterea dysuriam, apoplexiam, paraly sin curatam, puerperium appositu pilorum barbæ leuius effectum: tum libidinis incendia restincta, ac desperatas mentes ad animi tranquillitatem reuocatas: Postremò tot quotidie petentium, qui sibi satisfactum esse prædicant, hilaritates: hæc, inquam, & id genus infinita quis narrabit? Si quis hæc vberius nôsse voluerit, ex eis commentarijs petat, quos, dum de aggregando eo Sanctis tractabatur, conscripserunt: aut certè ad diui Marci templum Florentiam contendant: vbi quot tabellas ac statuas (quarum numerus est multò maximus) inueniet, tot se putet signis præsulis virtute factis interessè. Quòd si quis ea animi malignitate fuerit, vt non modò his fidem non adhibeat, sed voluerit etiam sancti virtutibus obtreare: caueat ne duriore aliquo supplicij baculo quatiatur, sicuti contigisse cuidam nostra tempestate non ignore. Nam quò tempore Carolus octauus Gallorum rex tanta felicitate Italiam ad reperendum Neapòitanum peragravit, totis copijs Florentiam aduenit: (ea enim iam ab Ferdinando Aragone descuerat ad Gallum) rustica plebs, ne quid in tanto belli strepitu detrimenti pateretur, intra urbem omnia conuexerat. In suburbano Antoniano lecticæ pars, in qua Antoninus & dormierat viuens, & etiam decesserat, maximo cultu ad memoriam sancti Antistitis seruabatur: quam & ipsam, ob aduentum Gallum, cum alijs aliò deportarant. Ac nescio quò factum sit, vt in cauponam, quæ est ad portam diui Galli, transmigraret. Super hanc Laurètius caupo crudam carnem quasi lanuis, nulla sancti ratione habita, in frusta concidebat. Quòd intuitus Marcus Radda, ex eo voluit pensâ pecunia redimere, quò reuerentius haberetur. Nolentem grauitè contempti præsulis increpuit. Laurentius verò commota bile in furorem actus, infandum morbum canceris non modò est in Marcum, sed in Antistitem, plusquam bellua factus, contemptum imprecatus: E quibus, ait, signis tuus iste Antoninus vnquam enituit, vt sit sanctus? Tum Marcus: Etsi signa, inquit, quibus effulsit, me lateant, publico tamen consensu & fama omnium, vir magnus vitæ sanctimoniam celebratur. Vbi hæc dixit, Marcus abiit. Triduo post eo carceri nomate, quod sibi & sancto fuerat imprecatus, affectum esse in ore miserum, accepit: quo breui etiam afflictus, expirauit.

Pars lecticæ
eius religio-
se asseruata

Vltio diui-
na in bla-
phemum.

Recentius adhuc illud, quòd, cum de consecrando agebatur, Romæ contigisse, est ad me perlatum. Episcopus (& cuius ordinis, & quòd nomen illi esset, ne cui forsan molestias ingeram, non prodo) opera vnus cardinalium, quos trutinandæ Antonini vitæ Leo decimus præfecerat, cuius in contubernio etiam vivebat, tam pio operi liuore, vt puto, ductus subdolis rationum nodis repugnabat. Erat enim vir doctrina singulari, qui & commentarios in theologiam iam ediderat, & tunc etiam in dialecticam scribebat. Miser oblitus illud Dauidicum, non esse tangendos Christos Dei, cum extremam iam manum vellet dialecticis imponere, fessus, vt fit, cubitum processit. Ea ipsa nocte, paulum absuit, quin repentino, sed tamen accelerato interitu sublatus: antequam tamen extremum spiritum efflasset, mandauit Cardinali, ne suo vellet suafu & consilio rem interturbare: debitis Antoninum honoribus ne fraudaret: errati se nunc, quòd reluctatus esset, & ipsum quoq; ad id sua garrulitate flexisset, pœnas dare. Et ille quidem extremum diem clausit: Cardinalis verò eius obitu terrefactus, quanto antea studio consecrationem eius impugnarat, tanto mox ardore impendendis illi honoribus infudauit. Aiebat enim, etsi nulla constarent alia indicia sanctitatis, vel vno hoc sibi esse magnitudinem eius exploratam.

Psal. 104.

Itè in Epi-
scopu, san-
cti viri ob-
treatorè.

Sed narrandis iam tandem signis finem imponamus: quæ qui voluerit, potest & debet admirari. Ego illa potius admiror, quorum sibi partem fides mortalium non decerpit, quæ frequenter cum sanctorum munificentia in reportanda salute & assequendis votis vel ex æquo, vel parte saltem aliqua concurrunt. Scio enim humilitatem, innocentiam, charitatem ac cæteras virtutes Antonini, esse Antonini proprias: quas quidem, quanquam longè maximas, & omni cultu & admiratione dignas, illud mea quidem sententia videtur longo spatio superare, quòd gloriam potuit humanam atque humanos potuit honores conculcare. Quotusquisque enim est, qui vltro oblatam dignitatem, inter nostri temporis ambitus & inexplebilem honoris sitim, recusarit? Neq; tam

tam imperitus rerum sum, vt factum esse hoc ab alijs antiquis patribus denegatum: sed mores nostrorum temporum intueor, quae tantoperè ab illo nascentis Ecclesiae pudore deciderunt. Esto, demus Antoninum longè infra illos pristini temporis patres numerari: sed natum esse hoc tempore, atque hoc tempore eiusmodi probitatis & contemptae gloriae radijs enitere, videtur priscam illam sanctimoniam maiestatem, omnium denè sentientium suffragijs, aquare. Sed quanta est, quæso, vis de industria depressae sanctitatis? Ecce Antoninus, quanquam in caelis gloriae lumine vestitus radiaret, in terris etiam debito honoris titulo non priuatur. Quod enim ille nunquam cogitauit, tua diligentia Clemens septime, qui ei longo post tempore in Florentina ecclesia successisti, in diuorum numerum est relatus. Id quod cum patruelis tuus Leo decimus propemodum, paratis iam omnibus, quae eiusmodi consecrationis ritus exigat, effecisset: eo mox altiore quodam consilio ad Deum euocato, fortè ne datum aliquid patriae quis putaret: Adrianus sextus eius nominis, exter, pridè Calendas Iunias, quo die tunc sanctae Trinitatis celebrata colebatur, Anno Pontificatus secundo, & ab excessu Antonini sexagesimo & quarto, consummauit.

Antoninus
sanctorum
catalogo ad
scriptus.

DE INVENTIONE S. CRVCIS, EX ORATIONE S. AMBROSII EPISCOPI DE OBITU

Theodosij Imperatoris.

BEATVS (est) Constantinus tali matre (Helenâ) quae imperanti filio diuini muneris quæsiuit auxilium, quo inter prælia quoque tutus assisteret, & periculum non timeret. Magna foemina, quæ multo amplius inuenit, quod Imperatori conferret, quam quod ab Imperatore acciperet. Anxia mater pro filio, cui regnum orbis Romani cesserat, festinauit Hierosolymam, & scrutata est locum Dominicae passionis. Stabulariam hanc primò fuisse asserunt, sic cognitam Constantio seniori, qui postea regnum adeptus est. Bona stabularia, quæ tam diligenter præsepe Domini quæsiuisset. Bona stabularia, quæ stabularium non ignorauit illum, qui

Luc. 10.
3. Maij.
S. Helenæ
encomion.

vulnera curauit à latronibus vulnerati. Bona stabularia, quæ maluit existimari stercore, vt Christum lucrificeret. Ideò illam Christus de stercore leuauit ad regnum, secundum quod scriptum est: Quia suscitauit de terra inopem, & de stercore erigit pauperem, Venit ergo Helena, cepit reuiscere loca sancta: infudit ei spiritus, vt lignum Crucis requireret. accessit ad Golgotham, & ait: Ecce locus pugnae, vbi est victoria? Quæro vel vexillum salutis, & nõ inuenio. Ego, inquit, in regnis, & Crux Domini in puluere: Ego in aulis, & in ruinis Christi triumphus? Ille adhuc lateret & palma vitæ æterna? Quomodo me redemptam arbitror, si redemptio ipsa non cernitur? Video quid egeris diabole, vt gladius, quo peremptus es, obstrueretur. Sed Isaac obstructos ab alienigenis puteos eruderant, nec latere aquam passus est. Tollatur igitur ruina, vt vita appareat. Promatur gladius, quo veri Goliath caput est amputatum. Aperiatur humus, vt salus fulgeat. Quid egisti diabole, vt absconderes lignum, nisi vt iterum vincereris? Vicit te Maria, quæ genuit triumphatorem, quæ sine imminutione virginitatis edidit eum, qui crucifixus vinceret te, & mortuus subiugaret. Vincèris & hodie, vt mulier tuas insidias depræhendat. Illa quasi sancta Dominum gestauit? ego Crucem eius inuestigabo. Illa generatum docuit, ego resuscitatum. Illa fecit, vt Deus inter homines videretur? ego ad remedium peccatorum, diuinum de ruinis eleuabo vexillum.

Luc. 10.
Psal. 112.
Gen. 28.
1. Reg. 17.

Aperit itaq; humum, decutit puluerem, tria patibula cõfusa reperit, quæ ruina con- texerat, inimicus absconderat. Sed non potuit obliterari Christi triumphus. Incerta heret vt mulier, sed certà indaginem sanctus spiritus inspirat, eò quòd duo latrones cum Domino crucifixi fuerint. Quærit ergo medium lignum. Sed poterat fieri, vt patibula inter se ruina confunderet, casus mutaret, & inuerteret. Redit ad Euangelij lectionem: inuenit, quia in medio patibulo prælatus titulus erat, Iesus Nazarenus rex Iudæorū. Hinc collecta est series veritatis: titulo crux patuit Saluatoris. Hoc est, quod petentibus Iudæis Pilatus respõdit: Quod scripsi, scripsi: id est, Non ea scripsi, quæ vobis placerent, sed quæ ætas futura cognosceret. Non vobis scripsi, sed posteritati: propemodum dicens: Habeat Helena, quæ legat, vnde Crucem Domini recognoscat. Inuenit ergo titulum, regem

Inuenit S.
Helena Cru-
cem Christi
Iohan. 19.

regem adorauit, non lignum vtrique: quia hic gentilis est error & vanitas, impiorum, sed adorauit illum, qui pependit in ligno, scriptus in titulo: Illum, inquam, qui sicut scarabeus clamauit, vt persecutoribus suis peccata donaret. Auida mulier festinabat tangere remedium immortalitatis, metuebat calcare sacramentum salutis. Lato corde & trepidanti vestigio quid faceret, nesciebat. Pertendit tamen ad cibus: veritatis lignum refulsit, & gratia micuit. Et quia iam sceminam visitauerat Christus in Maria, vt spiritus in Helena visitaret: docuit eam, quod mulier ignorabat: & deduxit in viam, quam mortalis scire non poterat. Quasi clauos, quibus crucifixus est Dominus, & inuenit. De vno clauo frenos fieri precepit, de altero diadema intexit: vnum ad decorem, alterum ad deuotionem. Visitata est Maria, vt Euam liberaret: visitata est Helena, vt Imperatores redimeret. Misit itaque filio suo Constantino diadema gemmis insignitum, quas preciosior, ferro innexas crucis, redemptionis diuinæ gemma conduceret. Misit & frenum. Vtroque vsus est Constantinus, & fidem transiisit ad posteros reges.

Inuenit etiam clauos.

Vide Constantini pietatem.

Aliud ad caput 14. Zachariz.

Principium itaque credentium Imperatorum, sanctum est, quod super frenum: ex illo fides, vt persecutio cessaret, deuotio succederet. Sapiens Helena, quæ Crucem in capite regum leuauit, vt Crux Christi in regibus adoretur. Non insolentia ista, sed pietas est, cum defertur sacra redemptioni. Bonus itaque clauus Romani Imperis, qui totum regit orbem, ac vestit principum frontem: vt sint predicatorum, qui persecutores esse consueverunt. Recte in capite clauus, vt vbi sensus est, ibi presidium. In vertice corona, in manibus habena. Corona de cruce, vt fides luceat: habena quoque de cruce, vt potestas regat: sitq; iusta moderatio, non iniusta precatio. Habeant hoc etiam principes Christi sibi liberalitate concessum, vt ad imitationem Domini dicatur de Imperatore Romano: Posuisti in capite eius coronam de lapide precioso. Ex illo gratulatur Ecclesia, erubescit Iudæus, nec solum erubescit, sed etiam torquetur, quod ipse sibi author confusionis est. Dum insultat Christo, confessus est eum regem: dum regem Iudeorum appellauit, sacrilegium suum, qui non credit, confitetur. Ecce, inquit, crucifiximus Iesum, vt Christiani & post mortem resurgant, & mortui regnent. Nos crucifiximus, quem reges adorant. Quem non adoramus, ipsi adorant. Ecce & clauus in honore est: & quem ad mortem impressimus, remedium salutis est, atque inuisibili quadam potestate demones torquet. Putabamus nos vicisse, sed nos victos fatemur. Iterum Christus resurrexit, & resurrexisse eum principes agnouerunt. Iterum viuus, qui non videtur. Nunc maior nobis contentio, nunc pugna nobis vehementior aduersus eum. Cui regna famulantur, cui seruit potestas, illum contempsimus: quomodo regibus resistemus? Ferro pedum eius reges inclinantur. Reges adorant, & Phoriniani diuinitatem eius negant? Clauum Crucis eius diademati suo præferunt Imperatores, & Arriani potestatem eius imminuunt: Sed quæro, quare sanctum super frenum, nisi vt Imperatorum insolentiam refrænaret, comprimeret licentiam tyrannorum, qui quasi equi in libidines adhinnirent, quod liceret illis adulteria impunè committere? Quæ Neronum, quæ Caligularum, cæterorumque probra comperimus, quibus non fuit sanctum super frenum? Quid ergo aliud egit Helenæ operatio, vt fræna dirigeret, nisi vt omnibus Imperatoribus sancto dicere spiritu videretur: Nolite fieri sicut equus & mulus: sed in freno & campo maxillas eorum constringeret, qui se non agnoscerent reges, vt regerent sibi subditos? Prona enim potestas in vitium ferebatur, & more pecudum yaga sese libidine polluebat. Ignorabant Deum: restrinxit eos Crux Domini, & reuocauit à lapsu impietatis. Leuauit oculos eorum, vt Christum in cælo quærerent. Exuerunt se campo perfidiæ, susceperunt fræna deuotionis & fidei, secuti dicentem: Tollite iugum meum super vos: Iugum enim meum suauis est, & onus meum leue est.

Psal. 20.

Clauus in honore est, & remedium salutis est, &c.

Psal. 91.

Matth. 11.

Tollite iugum meum super vos.

Iugum enim meum suauis

est, & onus meum

leue est.

ITEM